

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

Bakalářská práce

Jaroslav Rucký

Komentovaný překlad: Spiegel Special, Der Kalte Krieg (č.3/2008), kapitola Die Spaltung der Welt, článek Am Abgrund (str. 7-18)

Annotated translation: Spiegel Special: Der Kalte Krieg (3rd issue/2008), chapter Die Spaltung der Welt, article Am Amgrund (p. 7-18)

Praha 2011

PhDr. Tomáš Svoboda, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 8. 2011

podpis

Rád bych vyjádřil velké poděkování vedoucímu své práce PhDr. Tomáši Svobodovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky během konzultací bakalářské práce, dále Petře Vavroušové za užitečné technické rady při psaní komentáře a Mgr. Andree Mášové za konzultaci historických a politických reálií.

Anotace

Práce je rozdělena na překlad textu originálu a odborný komentář k překladu. Překládaný text je článek „Am Abgrund“ (Nad propastí) ze speciálního vydání německého týdeníku DER SPIEGEL – Geschichte s názvem „Kalter Krieg“ (Studená válka). Samotný text chronologicky popisuje historické mezníky v době studené války a je doplněn dobovými citáty politiků a moderními úvahami a hypotézami historiků. Hlavní myšlenkou článku jsou, jak samotný název napovídá, okamžiky, kdy se lidstvo ocitlo nad propastí jaderné války. Odborný komentář se podrobně zabývá čtyřmi okruhy, a to překladatelskou analýzou, překladatelskými metodami, typologií překladatelských problémů a výrazovými posuny. Cílem komentáře je seznámit čtenáře s translatologickými postupy, metodami, reflektovat překladatelské problémové pasáže a na základě teoretických poznatků dojít ke schůdnému překladatelskému řešení.

Abstract

This Bachelor thesis is divided into a translation of an original text and a professional commentary on the translation. The translated text is an article „Am Abgrund“ (On the edge of a precipice) from a special issue of the German weekly DER SPIEGEL – Geschichte called „Kalter Krieg“ (Cold war). The text itself depicts chronologically historical landmarks during the cold war and it is added with political quotes of that time and modern analyses and hypotheses by historians. As the name of the article suggests, the main thought of the article are moments when the mankind was caught on the edge of a precipice of a nuclear war. The professional commentary deals with four spheres, namely translation analysis, translation methods, typology of translation problems and expressional shifts in translation. The goal of the commentary is to acquaint readers with translatological procedures and methods, to reflect problematic passages in the text and, on the basis of theoretical knowledge, to reach a feasible solution of translation.

Klíčová slova

(jaderná) válka, jaderné rakety, Západ a Východ, USA, Sovětský svaz

Key words

(nuclear) war, nuclear missiles, the West and the East, the USA, the Soviet Union

Obsah

Anotace.....	4
Abstract	4
Klíčová slova.....	4
Key words	4
1. Úvod.....	7
2. Text překladu.....	8
3. Analýza překladu.....	25
3.1. Vnětextové faktory.....	25
3.1.1. Vysílatel	25
3.1.2. Záměr vysílatele	25
3.1.3. Příjemce.....	26
3.1.4. Médium	26
3.1.5. Místo.....	27
3.1.6. Čas.....	27
3.1.7. Příležitost.....	27
3.1.8. Funkce textu	27
3.2. Vnitrotextové faktory	28
3.2.1. Téma.....	28
3.2.2. Obsah.....	28
3.2.3. Presupozice.....	28
3.2.4. Kompozice	29
3.2.5. Neverbální prvky.....	30
3.2.6. Lexikum	30
3.2.7. Syntax.....	31
3.2.8. Suprasegmentální jevy	31
4. Metody překladu a překladatelské postupy.....	32
4.1. Transpozice	32
4.1.1. Transpozice slovnědruhová.....	33
4.1.2. Transpozice větněčlenská.....	34
4.2. Modulace.....	34
4.3. Kalkování	34
4.4. Substituce	35

4.5. Transkripce	36
5. Typologie překladatelských problémů	37
5.1. Morfosyntaktické překladatelské problémy	37
5.2. Lexikální překladatelské problémy	38
5.3. Pragmatické překladatelské problémy	42
5.4. Koheze a koherence	45
6. Typologie překladatelských posunů	46
6.1. Konstitutivní posun	46
6.2. Individuální posun	46
6.3. Tematický posun	47
6.4. Generalizace (zobecnování) a intelektualizace	48
7. Závěr.....	49
8. Bibliografie.....	50
8.1. Překládaný text.....	50
8.2. Slovníky	50
8.3. Citovaná literatura	50
8.4. Sekundární odborná literatura	51
8.5. Citovaný internetový zdroj.....	51
8.6. Sekundární internetové zdroje.....	51

1. Úvod

Česká a německá kultura jsou si velice blízké, svazuje je společná historie, jež trvala několik století. S německou kulturou se dnes setkáváme převážně v ekonomice a obchodě, politice a cestovním ruchu, ale nesmíme zapomenout i na ostatní oblasti života jako literatura, umění a kinematografie. Ačkoliv se Německo a Česká republika shodují v mnoha aspektech (geografická poloha, dějiny, zčásti i mentalita), nejdůležitější článkem komunikace – jazyky – nenesou žádné stopy podobnosti vzhledem k různé příslušnosti češtiny a němčiny do jazykových rodin. Aby se komunikace a spolupráce mezi oběma kulturami mohla nadále rozvíjet, vyvstává zde potřeba prostředníka, jenž by tento styk mohl poskytnout. Máme na mysli překladatele či tlumočníka. Ve své bakalářské práci jsem sám sebe stylizoval do této role zprostředkovatele komunikace mezi Čechy a Němci.

Tato bakalářská práce se zabývá tématem, které není jen vlastní Čechům nebo Němcům, ba ani Evropě, nýbrž celému světu. Jedná se o studenou válku, kterou svět sledoval po celých téměř 50 let s napětím a obavami a která častokrát mohla vyústit v jaderný konflikt, jenž by vymýtil civilizaci na Zemi. Oním styčným bodem mezi kapitalistickým a socialistickým táborem se stalo Německo, jehož národ se po dobu studené války rozdělil na dva. Výstižné shrnutí studené války, které vyšlo v německém týdeníku *Spiegel*, jsem se rozhodl předat i českým čtenářům, již určitě neměli mnoho příležitostí podívat se na celou tuto éru dějin lidstva očima Němců.

Bakalářská práce je doplněna komentářem k překladu, který rozebere vnětětové a vnitrotětové faktory podle translatołožky Christianne Nordové. Nedílnou součástí komentáře je také popis překladatelských metod u obtížných pasáží a analýza typologie němčiny a češtiny v různých gramatických, syntaktických a lexikologických rovinách. Na samotném konci této práce v závěru shrnu poznatky vyplývající z analýzy práce překladu.

2. Text překladu

Nad propastí

(1) Pouze tři roky po společném vítězství nad diktaturou národního socializmu stáli v Evropě od roku 1948 proti sobě po zuby vyzbrojení Američané a Rusové. Při pohledu zpět do minulosti je jasná jedna věc: Lidstvo jen šťastnou náhodou několikrát uniklo jadernému infernu.

(2) Věty mohou změnit svět a onen telefonát spadá do této kategorie, protože to, co následovalo poté, rozdělilo svět na celá desetiletí na dvě sféry. Na Západ a Východ, na jedné straně Spojené státy americké, na druhé Sovětský svaz. Na jedné straně kapitalismus a demokracie, na druhé straně komunismus a diktatura. A v samotném středu, na rozhraní již bipolárního světa, stál Berlín. Hlavní město právě té země, která zosnovala tři roky ukončenou válku a měla na svědomí 60 miliónů mrtvých.

(3) Ve středu, 23. června 1948, se generál USA Lucius D. Clay nechal spojit se svým krajanem Jackem O. Bennettem. Clay byl americkým vrchním velitelem v Německu a třiatřicetiletý Bennett, kombinace rakouského herce Curda Jürgense a spisovatele Ernesta Hemingwaye, šéfoval jako evropský ředitel letecké společnosti American Overseas Airlines ve Frankfurtu nad Mohanem.

(4) „Kapitáne,“ zachrčel Clayův hlas, „je docela možné, že budeme nuceni zásobovat Berlín ze vzduchu. Máte k dispozici DC-4, kterou byste dnes večer mohl do Berlína dopravit uhlí?“ „Cože? Uhlí?“ zeptal se Bennett zděšeně. „To je nemožné, mám k dispozici pouze osobní letadla. Uhlí by úplně zničilo sedadla, moje aerolinka by mi udělala peklo na zemi.“

(5) Clay: „Dobře, a co takhle brambory?“

Ano, odpověděl Bennett, to by šlo, „ale v pytlích“.

Na to Clay odvětil: Kapitáne, možná píšete dějiny.

(6) Přesně ve 22:09 přistál Bennett na letišti Tempelhof, které leží na jihu města, jež bylo v novém politickém složení iracionální. Berlín byl rozdělen do čtyř spojeneckých zón, nacházel se však uprostřed Sověty okupované části starého Německa. Rusové měli tedy i úplnou moc nad dopravními tepnami vedoucími ze Západu.

(7) Sověti měli západní Berlín v hrsti a této situace také chtěli využít k tomu, aby z Berlína vyhnali Američany, Brity a Francouze a zabránili založení západního státu, který se měl jmenovat Spolková republika Německo.

(8) Těsně osm hodin po Bennettově přistání, 24. června přesně v šest hodin, vydala sovětská vojenská správa příkaz zastavit z důvodu „technické poruchy“ přepravu zboží a osob na železničním úseku Helmstedt-Berlín. Sověti už z okolí přerušili dodávku elektřiny. Údajně kvůli „nedostatku uhlí“. V přístavech byly ukotveny lodě.

(9) Se svými dvěma milióny obyvatel byl nyní Západní Berlín, ostrov v oceánu nevypočitatelnosti, zablokován. Už brzy nebylo dostatek chleba, masa nebo mléka. Opravdová pomoc mohla přijít pouze jednou cestou – ze vzduchu. Tak, jak to v těchto dnech před šedesáti lety ukázal Bennett.

(10) Krátce nato nad západní části města zahučela první letadla, jež tamější Berličané láskyplně pokřtili jako „rozinkové bombardéry“. Celkem byly vyslány asi 280 000krát, než nervově vyčerpaný kremelský diktátor Josef Stalin ukončil blokádu.

(11) Často bylo současně ve vzduchu 40 letadel, formovaných do pěti rovin nad sebou, která létala v třiminutovém časovém odstupu. Jednalo se o mistrovský výkon pilotů a jejich logistiků. A o bezprecedentní pomocnou akci poskytnutou nepřáteli včerejška, jež také měla svůj propagandistický cíl: zavázat si lidi k Západu. Letecký most totiž neznamenal jen pouhou dopravu brambor a uhlí.

(12) V něm se zároveň projevil konflikt, který se v dějinách lidstva dosud nevyskytl: Cold War, studená válka. Pojem, jenž novináři razili už před leteckým mostem a jenž popisuje zápas dvou ideologicky protichůdných světových názorů trvajících několik desetiletí.

(13) V roce 1960 Nikita Chruščov, nástupce Stalina v Kremlu, tvrdil: „Jedinou cestou k úplnému osvobození lidstva je vydat se cestou komunismu.“ Naproti tomu americký prezident John F. Kennedy prohlásil: „Budoucnost patří těm, již se zasazují o svobodu jedince.“

(14) Tento rozchod názorů definoval studenou válku. V jiných dobách by došlo k ozbrojenému střetu a kolem dokola by hvízdaly kulky. Ale studená válka se odehrávala v době atomu a už brzy obě strany disponovaly dostatečným množstvím jaderných hlavic, aby jednou pro vždy vymýtily lidstvo.

(15) Stačilo by jen chybné stisknutí tlačítka, špatné rozhodnutí a rozsáhlé části země by se roztavily v jaderné ohnivé kouli, v jejímž středu by panovala nepředstavitelná teplota – čtyřikrát větší než je předpokládána teplota v jádru Slunce, tedy sto miliónů stupňů Celsia. Jen samotné rakety jedné jediné ponorky by mohly Německo proměnit v nehostinnou poušť.

(16) Tento fakt mají na paměti všichni, a přece se ne jednomu politikovi v časech teroru a nesouměrného vedení války zdál strnule působící svět studené války až neodolatelně přehledný. Nepřátelé, přátelé a neutrální státy, bizarně čisté rozdělení v teorému zastrašování, které, jak se zdálo, utvářeli průhlední protivníci a stále stejná pravidla chování.

(17) I Kreml se držel mezinárodního deníku závazků oproti teroristům z Al-Kaidy, kteří jsou podle slov německé kancléřky Angely Merkelové připraveni „obětovat vlastní život pro dobro své věci“. Nyní „se oproti dobám studené války jedná o zcela jinou situaci,“ protože už neexistuje takové zastrašování, jaké známe z minulosti.

(18) Znamená to tedy, že je nebezpečnější žít dnes než včera? Anebo přinejmenším stejně tak nebezpečné, jak tvrdí americký prezident George W. Bush?

(19) Takový názor může hlásat pouze ten, kdo od konce studené války ignoruje výpovědi pamětníků a tajných archivů válečných politických stran, které vypluly na veřejnost.

(20) Protože pak není pochyb. Lidstvo stálo nad propastí blíž, než mnozí tehdy vůbec tušili. Zastánci tvrdé linie – Američané, Asiaté a Evropané – to stále znovu hráli na obě strany s rizikem, že vypukne totální jaderná válka:

- (21) protože si slibovali vítězství jako kdysi američtí vysocí důstojníci, kteří v korejské válce (1950-1953) požadovali použít jadernou bombu. Nebo jako v roce 1968 ve Vietnamu – skutečnost, jež byla zveřejněna teprve před třemi lety;
- (22) protože chybně odhadli riziko jako šéf Kremlu Chruščov, jenž v roce 1962 rozmístil na Kubě jaderné rakety a domníval se, že mu tento krok Američané strpí;
- (23) protože měli nesprávné a banálně nebezpečné představy o jaderné válce. Proto se čínský předseda komunistické strany Mao Ce-tung snažil svému sovětskému spojenci namluvit, že ač budou zpustošeny rozsáhlé části Země, imperialismus “bude vymýcen a po celém světě zavládne socialismus“;
- (24) protože ztratili nervy jako v roce 1983 část sovětského vedení, která se obávala, že Západ připravuje nukleární popravu. Agenti KGB tehdy v Londýně

sledovali ceny krevních konzerv, aby zjistili, zda nedocházelo k dodatečnému ukládání zásob, což bylo údajně znamením, že se NATO chystá na válku.

(25) Nyní je zcela jisté, že supervelmoci hned několikrát uvedli své jaderné zbraně do stavu pohotovosti. Z tohoto důvodu bonnský historik Harald Biermann zcela střízlivě bilancuje: „Neexistuje žádný důvod, proč bychom měli na studenou válku nahlížet nostalgicky.“

(26) Obzvláště v Německu ne. Z deklasifikovaných amerických spisů vyplývá, že u podřízeného amerického velitele jednotky čas od času leželo rozhodnutí odpálit ve střední Evropě jaderné bomby. Lze si jen těžko domyslet, co by se stalo, kdyby sovětská strana hrála vabank, nebo kdyby někomu povolily nervy. Nakonec tomu nejhoršímu častěji zabránily štěstí a náhoda než státnická prozíravost.

(27) Válka za válkou. Žádná politická strana ji nechtěla a už vůbec neplánovala. Po spojeneckém vítězství nad Hitlerem demobilizoval Stalin téměř osm miliónů vojáků své Rudé armády. Ve svém úzkém kruhu generalissimus prohlásil, že příštích 10 až 15 let se musí omezit na obranu vlasti.

(28) Také američtí vojáci proudily v davech z Evropy a Asie domů, kde je srdečně vítali.

(29) Avšak stažení amerických jednotek jen málo poznamenalo Stalinův zásadní postoj vůči Západu. Tento nedůvěřivý Gruzínek, syn věčně opilého násilnického ševce, po celý svůj život věřil, že je obklopen nepřáteli. Tvrdil, že Západ se „nikdy, nikdy, nikdy nesmíří s tím, že tak velké území (jako je SSSR – pozn. redakce) je rudé!“ A tak se stárnoucímu diktátorovi nemohlo dostávat dostatek záruk bezpečnosti.

(30) Stalin se pro Sovětský svaz zpustošený wehrmachtem dožadoval celé východní Evropy jakožto bezpečnostního nárazníkového pásma. Ve Varšavě, Budapešti a Sofii ustanovil loutkové režimy. Snažil se zvětšit svůj vliv také v Íránu, Turecku a obsazeném Německu: „Celé Německo musí být naše, tedy sovětské, komunistické.“

(31) Za tím vším nestál žádný mistrovský plán Kremlu, jak se Západ dlouhou dobu domníval, ale princip sovětské zahraniční politiky. Vjačeslav Molotov to shrnul slovy: „Pokud je to možné, útočíme, pokud ne, vyčkáváme.“

(32) A s touto konstelací se neštěstí vydalo svou vlastní cestou.

(33) Neboť i ve Washingtonu určoval politiku strach, jak píše americký historik Melvyn Leffler. Už nikdy nemělo pro americkou supervelmoc pocházet nebezpečí z Evropy jako za dob Adolfa Hitlera. A už nikdy nemělo dojít k chybě, aby si agresivní diktátor dlouho dělal, co chtěl.

(34) Trvalo to pak ještě nějakou chvíli, než se americký prezident Harry S. Truman odhodlaně vzepřel. Dne 12. března 1947 dal před nadšeným Kongresem svůj velký slib, který vešel do dějin jako Trumanova doktrína. Amerika pomůže všem národům, „jejichž svoboda je ohrožována militantními menšinami nebo tlakem zvenčí“.

(35) Parlament schválil finanční pomoc ve výši miliónů dolarů pro Řecko a Turecko, kde operovala nelegální hnutí, jež plánovala komunistický převrat. A podobná podpora byla jen začátek.

(36) Ministr zahraničí George Marshall 5. června oznámil plán, který nesl jeho jméno. Jednalo se o program pomoci na obnovu Evropy postavené na principech soukromého hospodářství. Truman zároveň urychlil založení Spolkové republiky Německo, jejíž existence se řadí k málo aktivním bilancím studené války.

(37) Ve Washingtonu ještě příznačně zvyšovalo znepokojení vychýlení německé politiky. Obavy však byly nasnadě, protože těžce vypiplané (západní) Německo mohlo padnout do Stalinových rukou. „Musíme vést velký boj, aby Německo nebylo komunistické,“ prohlásil Marshall.

(38) Tento „velký boj“ však Truman, Marshall a jejich spolustraníci chtěli vyřešit nejraději bez zbraní. Americká politika měla v úmyslu zamezit sovětské expanzi spíše ekonomicky a politicky než vojensky. Američané očividně pomýšleli na rivalitu, již dnes můžeme srovnat s konkurencí mezi USA a komunistickou Čínou.

(39) Takový vývoj by lidstvu ušetřil mnoho útrap, ale byl by možný jen tehdy, pokud by v Kremlu neseďel Stalin. Ten „si nepřál žádnou studenou válku“, jak píše ruští historici Vladislav Subok a Konstantin Plešakov, ale „nevěděl, jak by se jí mohl vyhnout.“

(40) Paranoidní diktátor měl pocit, že se mu americkou ofenzívou potvrdily jeho nejhorší obavy. Dne 14. března 1948 v politbyru prohlásil, že se ukázala nemožnost spolupráce mezi oběma tábory, které jsou „jako oheň a voda“.

(41) Tak jako Američané ve své zóně, i Stalin urychloval ve své sféře vlivu konsolidaci, ovšem metodami jemu vlastními. V Praze komunisté státním převratem převzali moc. Několik měsíců poté začala blokáda Berlína.

(42) „Každá strana viděla v tom druhém nebezpečnou hrozbu, a tím, že na ni agresivně reagovala, se jí i stala,“ píše americký historik Gerard DeGroot.

(43) Krizový rok 1948 se proto v dějinách stal zlomovým bodem. Až dosud nebyla americká veřejnost přesvědčena o tom, že je proti bývalému spojenci nutná studená válka. Žádosti Britů, aby „Amerika podporovala západní Evropu“, Washington příznačně odmítnul. V Kongresu dokonce opoziční republikáni zpochybňovali Marshallův plán.

(44) S blokádou Berlína 1948-1949 se zásadně změnil názor na situaci. Velmi brzy zachvátil lidi strach, jenž se později změnil v onu antikomunistickou hysterii, která je spojována se jménem senátora Josepha McCarthyho.

(45) Američtí důstojníci nyní do svých válečných plánů začlenili i atomovou bombu. Generalita upozorňovala, že se donekonečna letecký most udržet nedá. Clayův náčelník štábu se vši vážností navrhnul, odpálit nad Rýnem atomovou bombu, aby se Sověti lekli. Dne 13. září 1948 Truman napsal: „Mám takový strašný pocit, že jsme jen malý krůček od války.“

(46) Americký Senát neschválil pouze finanční pomoc v rámci Marshallova plánu, ale také dal signál, že je připraven se v Evropě trvale vojensky angažovat, což byl radikální zlom v izolacionistické tradici americké zahraniční politiky, jenž rok poté vyvrcholil založením NATO.

(47) Později se hodně spekulovalo o tom, jak by skončilo zápasení supervelmocí, kdyby jako první atomovou bombou disponoval Stalin, a ne Truman. Američtí historikové zdůrazňují, že jaderný útok na Sovětský svaz ze strany Ameriky nenastal tehdy i proto, že takový útok byl v rozporu s hodnotami demokracie.

(48) Druhá strana pravdy je, že americká Air Force v červenci 1948 disponovala 50 bombami typu „Fat Man“, který byl shozen na Nagasaki. Tímto množstvím by sice mohla být zničena rozsáhlá území Sovětského svazu, ale napáchalo by to podstatně méně škod, než jaké způsobil Hitlerův wehrmacht. A ten ustál Stalin také, jak v květnu 1949 analyzovali američtí plánovači.

(49) Experti tak na základě této analýzy došli k závěru, že není třeba bývalému spojenci přivodit v době válečné hrozby ještě větší škody.

(50) Ironii dějin můžeme spatřit v tom, že v této situaci to byla právě Trumanova šetrivost amerického atomového zbrojení (jehož náklady se během studené války vyšplhaly skoro na šest biliónů dolarů), která dala rozhodující impuls. Prezidentovi totiž konvenční zbrojení připadalo příliš drahé. A tak svět začal balancovat nad propastí, protože povolání vojáků do služby by obzvlášť navýšilo (osobní) výdaje – a atomové bomby byly srovnatelně levnější.

(51) Generál Curtis LeMay, velitel Strategic Air Command, chtěl především bombardovat sovětská města. Člověk si tak může být vždy jistý, že napáchá dostatek škod, zněla jeho argumentace. Z 50 bomb, které chtěl svrhnout na 20 sovětských měst, bylo najednou 133 připraveno na 70 měst, později 220 na 104 měst.

(52) Už první LeMayův válečný plán z roku 1949 počítal s 2,7 milióny sovětských obětí. Koncem 50. let Američané skladovali už přibližně 18 000 nukleárních zbraní. Proč?

(53) Protože americké letectvo si velice rychle oblíbilo bomby. Tento absurdní nárůst jaderného arzenálu se totiž řídil svou vlastní logikou, která se Stalinem neměla nic co do činění, nýbrž tou, jež kořenila v zaryté konkurenci mezi americkým námořnictvem a letectvem.

(54) LeMay, jemuž přezdívali „železná prdel“, měl neobyčejnou schopnost se prosadit. Zajistil si výsostné postavení při vypracovávání seznamu cílů pro jadernou válku. Jelikož muselo být pro každý cíl k dispozici dostatek bomb a odpovídající počet bombardérů, což opět ukouslo větší podíl ze státního rozpočtu, vykazoval seznam brzy téměř 3000 záznamů. A letectvo dostalo skoro polovinu rozpočtu Pentagonu.

(55) LeMayovi přitom hrálo do karet, že Sovětský svaz od roku 1949 disponoval jadernými zbraněmi. Američané tento vývoj předvíдали, ovšem až na druhou polovinu padesátých let, a byli proto v šoku, když Stalin udal takové tempo. Ačkoliv Kreml nebyl kvůli nedostatku mezikontinentálních raket a letadel s dlouhým doletem do roku 1954 s to bombardovat USA (a později by se zpočátku jednalo jen o jednosměrné mise), nechtěl Pentagon vyloučit možnost, že by již v polovině padesátých let nemohlo následovat napadení Sovětským svazem.

(56) „Inflace hrozby“, tak tuto metodu pojmenoval nositel Pulitzerovy ceny Richard Rhodes, s níž američtí jestřábi okolo pozdějšího ministra námořnictva Paula H. Nitzeho bubnovali za zbrojení. Jednoduše příliš zveličovali nebezpečí, které hrozilo od protivníka, a tím brzy položili základy tradice. U nich se svému řemeslu učili jestřábi jako Bushův dlouholetý ministr obrany Donald Rumsfeld nebo bývalý americký viceprezident Dick Cheney. V sedmdesátých letech 20. století bili Nitze, Cheney a Rumsfeld na poplach, protože se Sovětský svaz údajně dozbrojil schopnosti prvního útoku. Před začátkem války v Iráku v roce 2003 pak Cheney a Rumsfeld rovněž rozdmýchali obavy tvrzením, že Saddam Hussein usiluje o jaderné zbraně a podpruje Al-Kaidu.

(57) Všechno to byl nesmysl, z politického hlediska však nesmírně úspěšný.

(58) Začátkem padesátých let varovaly britské tajné služby svou vládu s obavami před americkým spojencem. V Americe se prý rozšířil názor, že by se raději mělo válčit, dokud je poměr sil ještě ve prospěch Západu. Tak jako tak se válce vyhnout nedá.

(59) Do jaké míry byla obava Britů před použitím atomové bomby oprávněná, se ukázalo v korejské válce, která vypukla 25. června 1950 napadením Jihu stalinistickým Severem.

(60) Již po několika dnech byla polovina jihokorejské armády zničena. Generál Douglas MacArthur, americký vrchní velitel v Japonsku, 30. června oznámil, že bez amerických pozemních jednotek je situace beznadějná.

(61) Stalin souhlasil s útočnými plány svého severokorejského přísluhovače Kim Ir Sena, protože věřil, že Američané už svou část Korey odepsali. V podstatě měl pravdu, a kdyby Kim Ir Sen nechal své guerillové jednotky jen na jihu rozptýlit, nikdy by se korejská válka zřejmě nerozpoutala.

(62) Truman však frontální útok na mezinárodně uznanou hranici nestrpěl a obrátil se na OSN. Záhy byla z 15 dalších národů sestavena mezinárodní armáda pod americkým velením, která nyní Severokorejce zatlačila daleko zpět.

(63) Když v této situaci zoufalý Kim Ir Sen požádal Stalina o pomoc, odkázal ho Gruzíнец do Pekingu, kde krátce vládnul soudruh Mao Ce-tung. Mao, jenž se jinak přikláněl k radikálním řešením, váhal. Nehrozila čínskou intervencí eskalace konfliktu?

Stalin na to chladně odpověděl: „Pokud je válka s USA nevyhnutelná, měli bychom ji vést nyní.“

(64) Mao zaútočil s osmnácti čínskými divizemi na jednotky OSN.

(66) Kdyby záleželo na McArthurovi, geniálnímu stratégovi se sklony k velikášství, stoupaly by nad Čínou brzy vzhůru atomové hříby. Na Štědrý den 1950 předal generál Washingtonu seznam 24 cílů na území Číny, kterou chtěl napadnout ultimativní zbraní, mezi nimi i miliónová metropole Šanghaj. V armádě se na mnoha místech s tímto záměrem setkal s podporou.

(66) Trumanův ministr zahraničí Dean Acheson se bránil argumentem, že takový útok by byla obrovská chyba a že Sovětský svaz nelze jen tak jednoduše napadnout. Naštěstí pro svět se tehdy k „jestřábům“ v Americe nedoneslo to, o čem nyní pojednává historik Matthias Uhl ve své knize „Válka o Berlín?“. Stalin Kima pouze nepodporoval, nýbrž se aktivně, v mnohem větší míře než bylo dosud známo, účastnil války. Přes 70 000 mužů sovětského letectva sloužilo v Koreji. Piloti mezi nimi nosili čínské uniformy a na jejich strojích zářil rozpoznávací znak Čínské lidové osvobozené armády. Kromě toho bylo připraveno pět sovětských divizí pro případ, že by se vojenská situace Severní Korey znovu drasticky zhoršila.

(67) Americké jednotky si místo s atomovými bombami museli poradit s konvenčními prostředky, s výsledky, které byly dosti hrozné: „Vypálili jsme každé místo v Severní Koreji“, bilancoval LeMay, „zabili jsme 20 procent populace Korey přímým působením války nebo vyhladověním a umrznutím.“

(68) Po Stalinově smrti v roce 1953 uzavřely obě strany příměří.

(69) Pro další průběh studené války se ukázalo, že boj o Koreu byl drastickým mezníkem. Sovětský svaz i USA zaplavily svět spojeneckými smlouvami, přičemž Američané mohou prohlašovat, že byli většinou žádáni jako hlavní partneři. Historik Geir Lundestad hovoří o „Empire by Invitation“, tzn. o říši, která vznikla také přizváním států k hegemoniální moci.

(70) Naproti tomu v Sovětském bloku vládl Kreml a jeho místodržící železnou rukou. Povstání ve Východním Německu (1953), Maďarsku (1956), Československu (1968) nebo Polsku (vícekrát) byla vojensky potlačena.

(71) Američané nyní natrvalo rozmístili své jednotky na Starém kontinentě. NATO se stalo opravdovým vojenským spolkem, do něhož v roce 1955 vstoupila i Spolková republika Německo, která začala s budováním národní armády bundeswehru. Kreml nezůstal pozadu a Varšavskou smlouvou založil NATO konkurenční organizaci, která měla zpočátku sloužit jako vyjednávací útvar. Sovětské vedení přece muselo něco Západu nabídnout, když požadovalo rozpuštění NATO.

(72) Ani nyní po vytvoření bloku nebyl svět bezpečnější. Stalinův nástupce Chruščov předpokládal, že zbrojením bundeswehru se v Evropě vytratí konvenční převaha Východu. Zbylý čas chtěl využít k vyhnání západních mocností z Berlína a později k ucpání díry, skrze niž se valil proud uprchlíků z NDR na Západ.

(73) „Berlín jsou koule Západu. Musím je jen přiskřípnout a Západ zakňučí,“ věřil Chruščov. V listopadu 1958 dal Britům, Američanům a Francouzům ultimátum – a tím začala druhá berlínská krize.

(74) Aby udělal dojem na západní velmoci, Chruščov tvrdil, že Sovětský svaz vyrábí rakety „jako párky, raketu za raketou“, což ovšem nebyla pravda. Sověti měli mezikontinentální rakety teprve v roce 1960.

(75) „Jak něco takového můžeš říct?“, zeptal se jeho syn, který byl inženýrem v oblasti výroby raket. „Tím zastrašíme Američany“, domníval se otec.

(76) Nebezpečí války odhadoval Chruščov starší na pět procent – a to se pěkně mýlil. Neboť důstojníci v Pentagonu došli při simulované válečné operaci k závěru, že USA by byly schopny porazit Sovětský svaz jediným jaderným úderem. Pro mnohého politika to byl velice lákavý scénář, jenomže o život by také přišlo až tři milióny Američanů a samozřejmě mnoho Evropanů.

(77) Díkybohu to do takových krajností nedošlo. Chruščov se ale roku 1961 rozhodl pro jiné řešení berlínského problému. V podlosti jej sotva někdo předčil: předsedovi státní rady NDR Ulbrichtovi povolil stavbu zdi.

(78) Na základě této konstelace dnes zastánci NDR tvrdí, že tento „antifašistický ochranný val“, propaganda Sjednocené socialistické strany Německa (SED), uchránila mír a stabilizovala situaci. Rádi přitom přehlížejí známou konfrontaci tanků na Checkpoint Charlie několik týdnů po stavbě zdi.

(79) Dne 27. října 1961 zaujali americké a sovětské tanky na hraničním přechodu po obou stranách demarkační linie palebné postavení a mířily proti sobě ocelovými hlavními. Ve vedlejších ulicích stály další tanky v pohotovosti. „Od neštěstí nás dělily pouhé sekundy a metry“, uvedl později sovětský diplomat Valentin Falin.

(80) Ulbricht dříve, jak je dnes známo bez domluvy s Moskvou, zpochybnil vítězná práva Američanů v Berlíně, čímž Washington provokoval. Chruščov se znovu domníval, že Západ zvažuje prolomení zdi, protože američtí vysocí důstojníci takový postup cvičili během vojenského manévru v berlínském Grunewaldu, aniž by o tom Kennedy věděl.

(81) Když americký prezident nechal vzkázat, že má zájem na vyřešení krize, stáhnul Chruščov tanky. I Američané ustoupili. Tato válka nervů trvala 16 hodin.

(82) Tento příklad jasně ukázal, jak složité bylo držet pod kontrolu údajně přehledný svět studené války. Kennedy si jednou stěžoval, že se stále najde někdo, kdo nepochopí hlášení.

(83) Ale co naplat, když největší riziko pochází od samého velení?

(84) Berlínská zkušenost měla v podstatě Chruščova do budoucna nabádat k opatrnosti. Přesto rok nato přivedl kubánskou krizí lidstvo těsně na okraj propasti jako nikdy předtím, protože si myslel, že Kennedy plánuje útok na Kubu, aby svrhnul Fidela Castra. To se ale pletl.

(85) Kremelský diktátor sázel proti údajné hrozící invazi na jaderné zastrašení. Od léta 1962 pluly lodě s jadernou výzbrojí směr Karibik. Jako maskovací manévr byly na palubách rozmístěny traktory a nákladní auta. Koneckonců měla operace „Anadyr“ Západu namluvit, že se jedná o zemědělskou pomoc pro kubánské soudruhy.

(86) Ve skutečnosti převážela červená flotila na karibský ostrov 36 jaderných raket typu SS-4 (dolet 2000 km), 60 jaderných hlavic a 8000 vojenských specialistů.

(87) Dodnes svět ještě žasne nad tím, jak pozdě si Američané uvědomili tak blízkou hrozbu. Především ale Kennedymu a jeho lidem uniklo, že sovětské rakety středního doletu už mohly být nasazeny k útoku.

(88) Když se v polovině října hromadily důkazy o vyzbrojování Kubu, nechal Kennedy svého tiskového mluvčího zformulovat varování, které zdaleka neodráželo

závažnost situace. Pokud bude ohrožena bezpečnost Spojených států amerických, „uděláme vše, co bude nutné“, znělo prohlášení.

(89) Prezident v oněch dnech váhal a nakonec se rozhodl, k velké nelibosti nejvyšších důstojníků, upustit od tvrdé konfrontace. „Rudý pes hrabe na dvorku USA a musí být za to potrestán“, žádal generál LeMay. A to ofenzívou. Později měl Kennedyův bratr vylíčit, že to bylo jen tak tak: 8 z 13 členů krizového štábu by rozpoutalo jadernou válku, „kdyby byli prezidentem“.

(90) John F. Kennedy nařídil námořní blokádu. Kuba se nyní ocitla pod karanténou.

(91) Americký prezident pak ve svém televizním projevu zveřejnil rozmístění raket, které až dosud držel v tajnosti. Svět se stal svědkem veřejného jaderného pokeru mezi supervelmocemi. Milióny lidí na Východě a Západě se od této chvíle zmocnila panika, která trvala celé dny.

(92) Když 27. října 1962 zapadalo nad Potomakem slunce, povzdechnul si americký ministr obrany Robert McNamara: „Ptám se sám sebe, kolik západů slunce asi ještě uvidím.“

(93) Onen 27. říjen vstoupil do dějin Ameriky jako „černá sobota“ a pro Arthura Schlesingera, zvláštního poradce Kennedyho, to byl „nejnebezpečnější den v dějinách lidstva“. Američtí náčelníci štábu požadovali „vzdušný útok, doprovázený později invazí“.

(94) Mezitím Fidel Castro na karibském ostrově ztratil nervy. Pevně přesvědčen o nevyhnutelném severoamerickém přepadení Kuby naléhal na sovětské soudruhy, aby na USA zaútočili jadernými zbraněmi – aby „zlikvidovali“ imperialistického nepřítele.

(95) Všeobecná panika by určitě vzrostla, kdyby ve známost vešel jeden nanejvýš nebezpečný incident: O půlnoci toho dne vzlétlo z letecké základny Eielson na Aljašce špionážní letadlo U-2. Úkol: Pomocí speciální techniky odfiltrovat nad Severním pólem radioaktivní prach. Jako důkaz, že Sověti opětovně prováděli jaderné testy.

(96) Pilot se převážně orientoval podle hvězd. Jen částečně jej kolegové navigovali přes rádiový přijímač. Najednou, po osmi hodinách letu, se připojil nový, pilotovi neznámý hlas. I ten mu dával příkazy. Byl to Rus, který mluvil anglicky. Americký

kapitán nevědomky vnikl asi několik stovek kilometrů do vzdušného prostoru Sovětského svazu.

(97) Moskva samozřejmě nepovažovala narušení vzdušného prostoru pouze za porušení mezinárodní práva, nýbrž, na samém vrcholu kubánské krize, za provokaci. Kdyby v Kremlu sedělo jiné vedení, mohlo se to stát kulminačním bodem. Chruščov ale upustil od eskalace konfliktu. Stejně jako tehdy Kennedy upustil od eskalace, když bylo nad Kubou sestřeleno letadlo stejného typu.

(98) Následující den, 28. října, Moskva ustoupila a oznámila stažení raket a vojáků. Kennedy prohlásil, že nezaútočí na Kubu a slíbil, že stáhne jaderné rakety z Turecka. Ty pro Moskvu představovaly obzvlášť velkou hrozbu.

(99) Skoro celý svět si oddechnul. Ovšem v kabinetním sále Bílého domu se rozčiloval admirál George Anderson: „Podvedl nás“ - myslel tím Kennedyho rozhodnutí neválčit.

(100) Chruščovova reakce přivést domů rakety a vojáky v žádném případě nebyla výsledkem moudré politiky. Vyplývala spíše z „velmi bolestivého“ zjištění pro strategy (generálporučíka Nikolaje Dětinova): SSSR byl i přes své napochodování na Kubu vojensky zaostalý.

(101) S tím měl být odteď konec: „Řeknu Vám jedno“, osopil se moskevský diplomat Vasilij Kuzněcov na svůj americký protějšek, „víckrát si s námi takto nezahrávejte.“

(102) Třetina sovětské hospodářské síly odteď sloužila jen jednomu účelu: zbrojení. Bomby místo chleba, toto motto se mělo stát krédem moskevského jednání. A už brzy byla dosáhnuta rovnováha v zastrašování. Každý mohl toho druhého zničit hned několikrát.

(103) Po kubánské krizi usilovaly supervelmoci alespoň o uvolnění jejich vztahu, což se i dočasně povedlo. Roku 1963 bylo zavedeno přímé spojení přes dálnopis („horká linka“) mezi Oválnou pracovnou a Kremlem, aby se předešlo situacím, kdy by kvůli planým poplachům a nehodám mohla vypuknout válka. O několik let později začaly obě strany jednat o kontrole zbrojení. Kdyby na těchto jednáních nebyly uzavřeny dohody, dopadly by podle názoru expertů závody ve zbrojení mnohem dramatičtěji, čemuž by

nestranný pozorovatel jen těžko věřil. Američané dočasně disponovali téměř 32 000 jaderných hlavic, Sověti 45 000.

(104) Obzvláště v Evropě už nikdo neupadl v pokušení hrát si cíleně s ohněm, k čemuž Němci sami přispěli. Takzvaná ostpolitik bonnské vlády pomohla, jak vzpomíná bývalý kancléř Helmut Schmidt, „omezit nebezpečí německo-německé konfrontace“.

(105) Studená válka nyní zuřila především mimo Evropu: ve Vitenamu, Angole a na dalších bojištích. Zde se střílelo a bombardovalo. Několik miliónů lidí zahynulo v tzv. zastupitelských válkách, které vedly obě supervelmoci, jelikož se bály, že by druhá strana mohla rozšířit svou sféru vlivu. A pokud se v Kongu nebo dalších částech Afriky marně snaží uzavřít mír, můžeme to přičíst pozdějším důsledkům oné pomoci, kdy Východ i Západ během studené války dotoval rebely a vlády podle jejich gusta.

(106) Samozřejmě se eskalace napětí v zastupitelských válkách nedala nikdy vyloučit. Tak jako v roce 1968, když komunistický Vietkong během ofenzívy Tet přiměl americké jednotky k obraně. Generál McConnell požadoval od náčelníků štábu povolení připravit nasazení taktických jaderných zbraní, aby zabránil ztrátě americké základny v jihovietnamském Khe Sanh. Dodnes nevíme, komu vděčíme za to, že generála zastavil.

(107) Co by hrozilo Německu, kdyby z krize na Dálném východě nebo někde jinde vypukla ve střední Evropě válka, můžeme jen hádat. NATO se zabývalo fikcí, obzvláště s ohledem na německé city, že by se takový konflikt dal pravděpodobně urovnat pod jaderným prahem.

(108) Avšak nově objevené záznamy poukazují na tuto skutečnost: Moskva by ihned nasadila jaderné zbraně a současně s nimi by vypochovala obrovská armáda, najednou pravděpodobně 120 divizí, k nimž by patřily i jednotky Národní lidové armády.

(109) V „D 3“, třetím válečném dni, by už polská divize podle plánování Varšavské smlouvy z roku 1970 stála na nizozemských hranicích, v „D 6“ by padlo Dánsko. Na mapě, která byla objevena ve vojenském archivu ve Varšavě, jsou nad Antverpami, Amsterdamem, Brémami, Cuxhavenem nebo Emdenem zaznačeny malé červené bomby – symbol pro jaderné zbraně.

(110) Bitevní pole: střední Evropa.

(111) Vedení NDR nechalo dokonce později vyhotovit tabulky s názvem ulice ve vlámsčině, protože se v Belgii a Nizozemí počítalo s trvalou okupací. Zde pak vedení SED chtělo zavést „válečné peníze“ – „náhradní měnu na nepřátelském území“, jak se jí uvnitř strany přezdívalo. Už byly vyraženy samotné řády za statečnost. Nesly jména pruského polního maršála Blüchera, který kdysi vedl jednotky směrem na Západ.

(112) Je to hrůzostrašná představa, ale v zásadě se mohla stát skutečností. Útočící vojáci měli dosáhnout Rýna, „než by se u nich projevil příznaky nemoci z ozáření“, říká polský historik Pawel Piotrowski. Jejich smrt byla předem pevně stanovena.

(113) Takovými úvahami se zabývali vysocí důstojníci už od šedesátých let, avšak neuvažovali, jak tomu bylo v dřívějších bitvách, o tisících, desetitisících obětí. Nyní počítali s milióny.

(114) A právě kvůli tomu nikdy nezapomene dřívější americký poradce pro bezpečnost Zbigniew Brzezinski na onen telefonát, který ho ještě před svítáním vytrhl ze spánku. Bylo to tehdy v listopadu 1979, kdy sloužil Jimmymu Carterovi, předchůdci Bushe. Generál William Odom, jeden z expertů na Moskvu v Národní bezpečnostní radě, zděšeně ohlásil, že na USA letí 220 sovětských jaderných raket.

(115) Oba dva, generál i Brzezinski, věděli jedno: Carterovi zbývalo jen několik málo minut k vydání rozkazu k protiútok. A také věděli, že nejpozději do půlhodiny budou mrtví. Odom měl rychlostí blesku překontrolovat, odkud hlášení poplachu pocházelo. Prezident totiž potřeboval přesné informace.

(116) O několik minut později generál zavolal znovu a tato zpráva byla mnohem horší. Ve vzduchu nebylo 220 raket, ale 2200. Absolutní útok.

(117) Právě v okamžiku, kdy chtěl Brzezinski probudit prezidenta, zavolal Odom potřetí. Ruším povel, ostatní systémy časného varování zprávu nepotvrdily. Někdo do počítačového systému amerického obranného centra omylem nahrál data, která simulovala jaderný útok. Omluvitelný čin, který mohl znamenat konec civilizace.

(118) To, že Američané po letech uvolnění napětí pokládali sovětské přepadení jako možný scénář, ukazuje, jak hluboce byl strach zakořeněn.

(119) Nové vyostření studené války bylo reálné kdykoliv, a proto není žádným překvapením, že Američané od roku 1980 obnovují konfrontační kurz. Dali najevo své

zklamání, že se Moskva ve třetím světě nedržela zpátky tak, jak Američané očekávali, ale naopak že vtrhla v roce 1979 do ještě neutrálního Afghánistánu.

(120) A co je důležité, Ronald Reagan, zarytý antikomunista, vyhrál prezidentské volby a v roce 1981 se nastěhoval do Bílého domu. Tento Kalifornian odstartoval nový zbrojící program, oznámil vývoj raketového obranného systému SDI, vyhlásil „válku hvězd“ a urychlil realizaci Dvojího rozhodnutí NATO.

(121) USA „nám vyhlásily válku“, stěžoval si roku 1982 sovětský náčelník generálního štábu Nikolaj Orgakov. KGB dostala za úkol vyhlížet v západní Evropě náznaky blížícího se útoku v momentu překvapení.

(122) A pak přišel listopad 1983, kdy NATO provedlo vojenský manévr „Able Archer“. Ihned byly některé části Sovětského svazu uvedeny do pohotovostního stavu, mezi nimi i jaderné jednotky.

(123) Moskvu nejvíce znepokojovala zpráva, že během manévru byl nacvičován postup osvobozování a dokonce i totální atomová válka. Jakmile KGB ohlásila, že Američané svému vojsku v Evropě vyhlásili nejvyšší stupeň pohotovosti, propukla panika. Přitom tento krok byl simulován pouze v rámci cvičení.

(124) Teprve po deseti dnech, tak dlouho trval vojenský manévr, se situace opět uklidnila.

(125) A tak to také zůstalo až do konce studené války.

(126) Neboť během těchto dnů paniky byl jedním z členů sovětského politbyra agrární expert Michail Gorbačov. V roce 1985 se tento Rus pocházející z jihu stal generálním tajemníkem KSSS a tím i šéfem Kremlu. Gorbačov ve studené válce viděl drahou překážku na cestě k reformám a po nějaké době mu věřil i sám Reagan.

(127) Velmi brzy se Američané a Sověti předháněli v nabídkách odzbrojování, které opravdu mysleli vážně.

(128) Nejzřetelněji se projevilo převrácení v roce 1989, a sice tam, kde před šedesáti lety byla vidět studená válka s leteckým mostem – v Berlíně, v Německu.

(129) Více než milión vojáků stálo proti sobě v rozdělené zemi a dnešním hlavním městě, vybaveni přístrojem, jenž měl tisíckrát větší výbušnou sílu než bomba, která zničila Hirošimu.

(130) A přece nepadl ani jeden výstřel, když si tisíce lidí 9. listopadu téhož roku v Berlíně vynutilo otevření zdi.

(131) Je to sice stará hláška kabaretiérů, profláknutá divadelní hrou amerického dramatika Thorntona Wildera, ale pro studenou válku opravdu platila: Zase jsme se z toho jednou dostali.

3. Analýza překladu

Při překládání jakéhokoliv textu či dokumentu musí být dodržována mnohá pravidla, jimiž se překladatel musí řídit, aby byla zachována nejdůležitější funkce – funkce komunikativní. Aby překladatel co nejdůvěryhodněji dosáhl tohoto cíle, je třeba před samotným překladem přistoupit k důkladné analýze překládaného textu. V této bakalářské práci budu kopírovat analytické schéma přední translatožky Christianny Nordové na základě její publikace *Textanalyse und Übersetzen*¹. Translatožka rozdělila schéma na vnětextové a vnitrotextové faktory, kterým v práci budou vyhrazena samostatné podkapitoly, kde budou podrobně zpracována na základě překladu uvedeného výše. Jelikož text originálu není starého vydání a lze pomocí dostupných informačních prostředků zjistit jeho vnětextové faktory, není nutné dané informace získávat z analýzy vnitrotextových faktorů. Stejně jako autorka ve své publikaci i já svou analýzu rozdělím na vnětextové a vnitrotextové faktory. Z výše uvedených důvodů přednost dostaly vnětextové faktory.

3.1. Vnětextové faktory

Mezi vnětextové faktory jsou zařazeny: vysílatel, záměr, příjemce, médium, místo, čas, příležitost, funkce textu.

3.1.1. Vysílatel

Vysílatelem článku v našem případě není jedna osoba, nýbrž dva historikové Georg Bönisch a Klaus Wiegrefe, již společně vydali mnoho publikací zabývajících se historickými událostmi. V současnosti jsou stálými zaměstnanci redakce *Spiegel Geschichte*, do níž pravidelně přispívají svými články.

3.1.2. Záměr vysílatele

Záměrem vysílatelů bylo co nejpřesněji vyličit a seřadit jednotlivé události studené války, které lidstvo dohnalo na okraj propasti jménem jaderná válka. Z hlediska vymezení typu záměru vysílatele se jedná o tzv. „Darstellungsentention“, neboli informativní záměr², jelikož autoři čtenáři poskytují historická fakta, jež nejsou zatížena subjektivními dojmy a myšlenkami, politickým přesvědčením ani apelativním podbarvením.

---

¹Nord, Christiane: *Textanalyse und Textanalyse Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten*. Heidelberg: Groos, 1995.

²Ch. Nordová rozlišuje 4 druhy záměrů vysílatele: informativní z. (Darstellungsentention), výrazový z. (Ausdrucksintention), apelový z. (Apellintention) a fatický z. (phatische Intention).

3.1.3. Příjemce

Příjemce je všemi soudobými translatology považován snad za nejdůležitější pragmatický faktor při překládání³. Z výše uvedeného důvodu bude tento faktor hlouběji analyzován. Překládaný text byl vyňat z populárně-naučného časopisu zabývajícího se dějinami. Autoři jednotlivých článků se neorientují na vědecké pracovníky a odborníky v oblasti historie, nýbrž na laické posluchačstvo, do něhož spadají různé věkové kategorie: mládež, studenti, dospělí, zkrátka všichni zájemci o historii. Pro překladatele z tohoto poznatku vyplývá jedna zásadní informace, již by během překládání neměl zanedbat: zachovat populárněvědecký ráz s prvky publicistického stylu výchozího textu v textu cílovém⁴.

Důležitým aspektem je rozdílnost kultur a jazyků příjemce výchozího textu a příjemce cílového textu.⁵ Článek byl určen pro německy mluvící recipienty, převážně Němce, tudíž autoři počítali s příjemci, již jsou v menší míře seznámeni s konvencemi a politickohistorickým pozadím německé společnosti. Cílový text je však určen pro české příjemce, kterým jsou tyto informace neznámé. S překladatelskými problémy v oblasti pragmatiky se budu zabývat v jiné kapitole.

Ve zkratce řečeno, příjemcem cílového textu jsou česky rozumějící čtenáři různé věkové kategorie, které spojuje zájem o historické události.

3.1.4. Médium

Článek byl vytištěn v německém týdeníku *DER SPIEGEL*, jenž toto téma vydal ve speciálním vydání *Spiegel Special – Geschichte*. V dnešní době nalezneme podobné tituly pod jednotným názvem *Spiegel Geschichte*, které jsou vydávány čtvrtletně. *DER SPIEGEL* patří mezi nejznámější a nejrozšířenější nakladatelství, jenž svými týdeníky ovlivňuje společenské mínění po celém Německu. Z politického hlediska je nakladatelství spíše levicového smýšlení. Týdeník se zabývá domácími a zahraničními politickými událostmi, společenskými otázkami a kulturními novinkami. Odnož tohoto týdeníku *Spiegel Geschichte* nejprve vycházel sporadicky, od roku 2007 čtvrtletně. Magazín se podrobně zabývá historickými

---

³ (Nord, 1995, str. 58): „Der Empfänger des Ausgangstextes wird in fast allen Analyseansätzen als wichtiger, wenn nicht wichtigster pragmatischer Faktor berücksichtigt [...]“

⁴ výchozím textem (Ausgangstext) je v našem případě německý originál „Am Abgrund“; cílovým textem (Zieltext) je překlad do češtiny

⁵ (Nord, 1995, p. 59): „Der Translator isoliert bei seiner Textanalyse diejenigen Textelemente, die durch die Adresatenspezifika des AT determiniert sind. [...] die „Umpolung“ gerade dieser Elemente ist von besonderer Bedeutung.“

událostmi, jež zpracovávají a pro časopis sepisují přední historikové a politologové.⁶ V českém prostředí by překlad článku mohl být rovněž vydán specializovaným časopisem nebo jako odborná tematická příloha v ostatních tištěných publicistických médiích.

3.1.5. Místo

Článek vyšel v Německu v redakci časopisu *Spiegel Special - Geschichte* v Hamburgu, kde má redakce své hlavní sídlo. Autoři článku jsou Němci, v textu nepředpokládáme žádné variety německého jazyka z rakouského a švýcarského prostředí. Německo je demokratickou zemí, jež necenzuruje noviny a časopisy a které je kulturně blízké českému prostředí, a proto překladatel může text překládat bez jakýchkoliv omezení, jež by mohla vyplývat z politické cenzury či kulturních odlišností.

3.1.6. Čas

Článek byl vydán v červenci roku 2008, k aktuálnímu datu je tři roky starý. Jelikož se nejedná o staré dílo, text nevykazuje žádné prvky archaizmů ani historizmů. Text je tedy psát moderní němčinou a není časově vázaný, je použitelný pro jakékoliv období, zastarávat mohou pouze v nových vědeckých poznatcích.⁷

3.1.7. Příležitost

Ani vydání časopisu, ani samotný článek nebyly vydány k určité příležitosti. Výběr tohoto tématu považuji za náhodný, redakcí zvolený, bez jakýchkoliv odkazů na výročí nějaké události, která proběhla během studené války. V časopise není zahrnut editorial, jenž by nám mohl objasnit důvod zvolení tématu studené války. Z výše uvedených důvodů se domnívám, že tento faktor nenese pro překladatele velkou váhu.

3.1.8. Funkce textu

Hlavní parametrem textu je čtenáře poučit, informovat a rozšířit znalosti v oblasti studené války. Převažuje zde tedy funkce informativní, v konečném důsledku může mít i didaktickou a v nepatrné míře i apelativní formu, jež je zde implicitně vyjádřena a již vytušíme teprve po analýze vnitrotextových faktorů (viz oddíl Lexikum). Článek upozorňuje na nebezpečí vyplývající z války, která jsou podtržena vizuálními prostředky (viz oddíl Nonverbální prvky). Překladatel si během překladu zvolí instrumentální metodu překladu, aby v cílové kultuře dosáhl stejné funkce. Jelikož se jedná o populárněvědecký článek, který nevykazuje „exotizující“ prvky v textu, není důvod volit překlad dokumentární cestou.

---

⁶<http://www.spiegelgruppe.de/spiegelgruppe/home.nsf/Navigation/09CBC3FECE45F44EC1256F720034CB43?OpenDocument>; (31.7.2011)

⁷ (Nord, 1995, str. 73): [...] (der Übersetzer) „muß prüfen, ob die Informationen des Textes auf dem neuesten Stand sind.“

3.2. Vnitrotextové faktory

Mezi vnitrotextové faktory patří: téma, obsah, presupozice, kompozice, neverbální prvky, lexikum, syntax a suprasegmentální jevy. První tři faktory se zahrnují do „jazykově-stylistických znaků“ a ostatní faktory do tzv. stylistických znaků⁸. Jednotlivé faktory budou analyzovány ve výše uvedeném pořadí, jelikož v praxi se tento způsob osvědčil nejlépe⁹.

3.2.1. Téma

V případě určení tématu článku je třeba poukázat na fakt, že článku je nadřazeno téma studené války, v jejímž duchu je zpracováno celé vydání časopisu. Ostatní články a příspěvky jsou nadepsány jednotlivými podtématy. Název našeho článku „*Am Abgrund*“ (Nad propastí) odpovídá tématu článku, samotné spojení je v něm několikrát uvedeno. Jelikož se jedná o název symbolizující, jenž má svým zkratkovým názvem vyvolat obraznou transpozici tématu a vyvolat v čtenáři zájem a zvědavost¹⁰, je vhodné název článku přeložit doslovně. Neztratí se tak z názvu posel hrozby a zkázy, kterými je článek prodchnut.

3.2.2. Obsah

Jádrem obsahu jsou dějiny studené války od konce druhé světové války po pád železné opony ve východní Evropě. Text je sepsán chronologicky podle historických událostí, ve svém výkladu nepředbíhá a pevně se drží časové linie od r. 1945 – 1989. Mezi stěžejní body obsahu patří Trumanova doktrína a Marshallův plán, dále blokáda Berlína a letecký most, korejská válka, kubánská krize, pád berlínské zdi a železné opony. Jako jednotlivé tematické body jsou udávána čísla množství jaderných hlavic obou velmocí, analýzy bojeschopnosti a hypotézy následků na lidstvo, kdyby došlo k jaderné válce. Jako nedílná a velice důležitá část textu jsou uvedené citáty¹¹ různých státníků, politiků a vojenských hodnostářů, které článku dodávají na autentičnosti.

3.2.3. Presupozice

Presupozice čtenáře, pro kterého překladatel překládá, hraje při překladu zásadní roli¹². Tématika článku není kulturně vázána na jednu specifickou kulturu, studená válka byl a je celosvětový fenomén, proto povědomí o událostech a tomto období má téměř každý. Nejdůležitějším předpokladem, aby se čtenář bez problémů orientoval v textu, je znalost

---

⁸ (Nord, 1995, str. 92 a 95)

⁹ (Nord, 1995, str. 92) „Die Reihenfolge ist nicht grundsätzlich festgelegt, hat sich in dieser Form jedoch in der Praxis der Analyse als zweckmäßig erwiesen.“

¹⁰ (Levý, 1983, str. 154): „Název symbolizující, zkratkující, udává téma, problematiku nebo atmosféru díla zkratkou, typizujícím symbolem, který není popisem, ale obraznou transpozicí tématu.“

¹¹ O problematice překladu citátů viz typologie překladatelských problémů

¹² (Nord, 1995, str. 110): „Präsuppositionen in diesem Sinne sind also die Voraussetzungen, die der Sprecher bei der Äußerung in bezug auf den Horizont des Hörers macht.“

geografických reálií, základní znalosti událostí druhé světové války, politicko-vojenských společenství a především povědomí o americko-ruské soutěživosti předejnat toho druhého. Čtenář by měl také sledovat dnešní politickou situaci ve světě. Jelikož text hovoří z velké části o bilaterálních americko-ruských událostech, jsou u všech jmen amerických a ruských osobností uvedeny jejich funkce¹³. Pro snadnou orientaci ve jménech a zeměpisných názvech je text doprovázen mapou a fotografiemi (viz podkapitola neverbální prvky). Článek by pravděpodobně vyšel v odborném časopise, kde se předpokládá, že tento druh informací budou vyhledávat vzdělaní lidé s širokým rozhledem o dění ve světě.

3.2.4. Kompozice

Translatoložka Ch. Nord navrhuje rozdělit kompozici textu do dvou samostatných jednotek: makrostruktury a mikrostruktury. Makrostrukturu textu u psaných projevů určíme opticky, pomocí neverbálních prvků jako odstavce, kapitoly atd., vymezení mikrostruktury se vztahuje na rozbor stavby vět nebo lexika¹⁴. Zcela z pragmatických důvodů v této části analýzy nebude mikrostruktura kompozice věnován prostor, protože její hlavní aspekty budou probrány a uvedeny v podkapitolách syntax a lexikum.

Článek je součástí několika dalších článků, vztahujících se k tématu studené války, který byl vydán v kvartálním časopisu. Proto se dá na první pohled s jistotou tvrdit, že text spíše vykazuje prvky kompozice novinového článku, ač bychom jej ze stylistického hlediska zařadili mezi populárněvědecké texty, než kompozice statě uvedené v naučné publikaci.

Text je strukturován následovně: titulek článku, perex, autoři článku a samotný souvislý text, jenž v jedné části textu mění svou strukturu, kdy autoři uvádějí výčet prvků domněnky. Text není rozdělen do dalších podkapitol, je psán ve sloupcích (2 sloupce na každou stránku) a rozdělen do mnoha odstavců, jež se liší svým objemem. Výstavbu textu by redaktor upravil podle potřeb a konvencí samotného časopisu, v této práci se z pragmatických důvodů budu držet kompozice originálu¹⁵.

Text je proložen fotografiemi a mapou, jež jsou pro čtenáře opatřeny krátkým popisem. Tyto popisy nejsou v překladu zahrnuty z čistě technických důvodů.

---

¹³ O řešení překladu osobností spjatých s německou kulturou (v textu logicky uvedeny bez funkce, autor u německého čtenáře spoléhá na situační znalost německého prostředí) viz typologie překladatelských problémů.

¹⁴ (Nord, 1995, str. 122): „Textintern ist die Makrostruktur des Textes zunächst durch optische, nonverbale Markierungen [...] zu erkennen. [...]“

¹⁵ Z důvodů přehlednosti a snazší orientace v originále a překladu zachovávám stejnou výstavbu textu

3.2.5. Neverbální prvky

Jak už bylo zmíněno v několika analýzách jednotlivých faktorů, text je doprovázen fotografiemi a mapou. Mapa zobrazuje geopolitické a mocenské rozdělení světa po druhé světové válce a pro čtenáře je zásadní, protože mu ulehčuje orientaci v nepřátelých a spřátelených státech každého bloku, které jsou barevně odlišeny. Navíc je mapa doplněna o graf počtu jaderných hlavic obou velmocí napříč celého půlstoletí a u zemí NATO je doplněna roky připojení do aliančních struktur. Tato mapa usnadňuje čtenáři pochopit tehdejší situaci a můžeme ji pokládat za nejdůležitější neverbální prvek.

V článku se objevují autentické fotografie událostí a politiků, jež napomáhají vizualizaci děje. Neerudovaný čtenář si tak dokáže jména spojit s tvářemi a lépe tak porozumí celému textu. Pro samotný překlad ovšem nehrají velkou roli, spíše jsou důležité pro celkové kladné působení textu na příjemce, o což zde vlastně jde.

3.2.6. Lexikum

Pomocí jiných vnitrotextových faktorů můžeme předpokládat určitou slovní zásobu, která se ve článku bude objevovat. Jedná se o tematiku a obsah¹⁶, kdy v našem případě očekáváme výskyt historických názvů a událostí, cizích jmen osobností, názvy politických a vojenských organizací¹⁷. Populárněvědecký text v oblasti dějin neoplývá specifickou terminologií (kromě výše uvedených prvků), jelikož se historické události popisují běžnou slovní zásobou. V knižních historických publikacích avšak očekáváme vysokou vytříbenost psaného slova a vysokou stylistickou hodnotu těchto výrazů. Náš článek je v této oblasti odlehčený z důvodu snadné čtivosti, ale i přesto se zde vedle publicistických výrazů objevují i knižní prvky (*Funktionsverbgefüge*, obrazná vyjádření u sloves atd.)¹⁸.

Článek je psán moderní německou slovní zásobou, nevykazuje žádné austriacizmy nebo helvetizmy. Překladatel se zde ovšem setká s přezdívkami („*Eisenarsch*“), názvy knih (*Krieg um Berlin*) a pojmenování politicko-vojenských organizací (NATO, Warschauer Pakt, KGB), jimž bude muset během překladu udílet velkou pozornost a jež vyžadují speciální překladatelskou metodu a s ní spojenou rešerši výrazu. Dále se v textu objevují toponyma (Russland, die USA, Berlin, Moskau atd.), vlastní jména (Chruschtschow, Reagan, Truman, Gorbatschow, Anadyr), anglické výrazy (GI, Fat Man, Strategic Air Command), vojenské

---

¹⁶ (Nord, 1995, str. 127): „Die Auswahl der zu verwendenden lexikalischen Elemente hängt [...] von den Faktoren Inhalt und Thematik ab.“

¹⁷ O problematice překladu viz typologie překladatelských problémů

¹⁸ FVG – např. Unterstützung finden; obrazná vyjádření – um etwas tommeln atd.

hodnosti (General, Oberkommandier, Stabschef) a v neposlední řadě pro němčinu typická složená podstatná jména (Bedrohungsinfaltung, Marshall-Hilfsgelder, Entahutungsschalg).

3.2.7. Syntax

Celý text je psán v převážné míře v hypotaktických souvětích, která však nejsou příliš dlouhá a složitá, protože v němčině, jak uvádí Ch. Nord, působí příliš členitě a nepřehledně¹⁹. Z tohoto důvodu nejsou souvětí delší než tři věty, přičemž samotná jedna věta je kvůli informační nasycenosti poněkud delší než obvykle. Věty jsou psané v oznamovacím způsobu převážně v minulém čase. V přítomném čase jsou uvedeny myšlenky a hypotézy současných historiků a politiků a také citace státníků za druhé světové války, které někdy mívají podobu tázacích a zvolacích vět. Obě dvě složky aktualizují a zpestřují celý text.

3.2.8. Suprasegmentální jevy

U psaných textů jsou suprasegmentální jevy označeny opticky: kurzíva, uvozovky, pomlčky při výpovědi, parenteze²⁰. Každý psaný text, i když jej čtenář čte v tichosti pro sebe, má určitou melodickou podobu²¹. Náš článek působí koherentně, informace jsou zde uváděny v chronologickém sledu událostí. Celý text při čtení hezky plyne.

Text byl otištěn písmem Times New Roman, tímto autoři poukazují na hlavní aspekt textu informovat, nikoli esteticky působit. Není zde ani použita kurzíva, tučně jsou z důvodu rozlišení textu napsány pouze popisky k fotografiím.

Citace následují po dvojtečce a jsou doplněny uvozovkami, ve větě pouze uvozovkami. Jelikož v textu je velký výskyt těchto citací, uvozovky a dvojtečky jsou zde hojně využívány. Některé projevy politiků jsou citově zabarveny, samotný text je však zbaven jakékoliv expresivity a patosu, má čistě sdělovací a didaktickou funkci.

---

¹⁹ (Nord, 1995, str. 135): „So sind etwa Hypotaxen allgemein als beliebtes Mittel zur Darstellung komplexer Sachverhalte anzusehen – allerdings wirkt ein hypotaktischer Satzbau im Deutschen [...] eher verschachtelt und unübersichtlich [...].“

²⁰ (Nord, 1995, str. 137): „Bei schriftkonstituierten Texten sind die suprasegmentalen Merkmale optisch gekennzeichnet: Hervorhebung durch Sperr- oder Kursivdruck, Anführungszeichen [...]“.

²¹ (Nord, 1995, str. 137): „Jedoch besitzt auch ein schriftlich vorliegender Text [...] eine inhärente Klanggestalt [...]“.

4. Metody překladu a překladatelské postupy

Tato část bakalářské se zabývá metodami překladu a překladatelskými postupy, jimiž se překladatel během překládání řídí a jež si stanovil. Vztahuje se tedy nikoliv k originálu, nýbrž k překladu samotnému. Mým hlavním cílem při překladu bylo co nejdříve předat českému čtenáři informace a hodnoty textu, zachovat obsah a pokud možno i formu originálu. Jelikož se nejedná o umělecké dílo, nýbrž o populární literaturu faktu, zvolil jsem si překladatelskou normu reprodukční neboli překladatelskou metodu věrnou.²²

Pro správné převedení informace a výrazů do českého jazyka jsem určité historické termíny načítal z encyklopedických publikací zabývajících se druhou světovou válkou a studenou válkou nebo jsem o pomoc požádal odborníky v oboru historie. Znalost historických termínů a názvů v češtině byla pro tento překlad velice důležitá, jelikož jsou vžita ve společenském vědomí²³, tj. v oblasti historie.

Mezi překladatelské postupy, jimiž se zde budu zabývat, řadíme transpozice, modulace a substituce. Všechny tři jevy budou stručně vysvětleny a doplněny názornou ukázkou z textů (originálu a překladu), na nichž budou prakticky demonstrovány.

4.1. Transpozice

Transpozice je považována za nejčastější a hlavní překladatelský postup. Podle D. Knittlové je transpozice překladatelský postup, k němuž dochází z důvodu nutných gramatických změn vyvolaných odlišným jazykovým systémem výchozího a cílového jazyka²⁴. To znamená, že překladatel zachová maximální hodnotu obsahové stránky a změní pouze strukturu jejího vyjádření. Jiří Levý se k transpozici vyjadřuje následovně: „Překladatel má překládat ideově estetický obsah, jehož je text nositelem. Text sám je podmíněn jazykem, ve kterém je dílo stylizováno, a proto mnohé hodnoty je třeba vyjádřit v češtině prostředky jinými“²⁵. Transpozici můžeme rozdělit na slovně druhovou a větňčlenskou.

---

²² (Levý, 1983, stránky 86-87): Jakou překladatelskou metodu „věrnou“ označujeme pracovní postup těch překladatelů, kteří za svůj hlavní cíl považují přesnou reprodukci předlohy.

²³ (Levý, 1983, str. 157): „Závislost na vžitých národních formách a současně na společenském vědomí se uplatňuje např. u knižních názvů.“

²⁴ http://is.muni.cz/th/178651/ff_m/Diplomova_prace_Krohova.txt (8.8.2011)

²⁵ (Levý, 1983, str. 46)

4.1.1. Transpozice slovnědruhová

Transpozice slovnědruhová tkví v záměně slovnědruhových kategorií mezi výchozím jazykem a jazykem cílovým. Při překladu z němčiny do češtiny je hojně využíván z důvodů typické vlastnosti německé jazyka tvořit kompozita, která v češtině musejí nejčastěji být nahrazena přívlastkem shodným nebo neshodným.

*Rund 280 000 Flüge wurden es insgesamt, ehe **Kreml-Diktator** Josef Stalin 1949 entnervt die Blockade aufhob.* (odst. 10)

*Celkem byly vyslány asi 280 000krát, než nervově vyčerpaný **kremelský diktátor** Josef Stalin ukončil blokádu.* (odst. 10)

*„Wie kannst du so etwas sagen?“ fragte ihn sein Sohn, ein **Raketenbauingenieur**.* (odst. 75)

*„Jak můžeš něco takového říct?“ zeptal se jeho syn, který byl **inženýrem v oblasti výroby raket**.* (odst. 75)

Transpozici slovnědruhovou můžeme dále rozdělit do dvou podskupin: transpozici zředňující a zhušťující. Transpozice zředňující (a) spočívá v tom, že daný výraz v cílovém jazyce rozšíříme ve výchozím jazyce o další slova, čímž je ve výsledku přeložený výraz explicitnější. Naopak při transpozici zhušťovací (b) slova ubíráme, a tím se jeho míra explicity zmenšuje.²⁶

(a) – *weil sie die Nerven verloren, wie **1983** Teile der sowjetischen Führung, die fürchteten, der Westen bereite einen nuklearen Enthauptungsschlag vor.* (odst. 24)
- *protože ztratili nervy, jako v **roce 1983** část sovětského vedení, která se obávala, že Západ připravuje nukleární popravu.* (odst. 24)

Čeština je ve vyjadřování letopočtů mnohem explicitnější než němčina, která si vystačí pouze s číslicí.

(b) *Gerade in Europa geriet niemand mehr in Versuchung, gezielt mit dem Feuer zu spielen, wozu die Deutschen ihren **Beitrag leisteten**.* (odst. 104)

*Obzvláště v Evropě už nikdo neupadl v pokušení hrát si cíleně s ohněm, k čemuž Němci sami **přispěli**.* (odst. 104)

---

²⁶ (Tomášek, 2003, stránky 110-115)

4.1.2. Transpozice větněčlenská

Transpozice větněčlenská spočívá v tom, že větné členy ve větě mění svou pozici a funkci. V našem případě se podmět ve výchozím jazyce mění na předmět v jazyce cílovém v důsledku použití jiného slovesného děje.

Im Kabinett des Weißen Hauses erregte sich allerdings Admiral George Anderson: „Wir sind hereingelegt worden“ – er meinte Kennedys Entscheidung gegen den Krieg. (odst. 99)

Ovšem v kabinetním sále Bílého domu se rozčiloval admirál George Anderson: „Podvedl nás“ - myslel tím Kennedyho rozhodnutí neválčit. (odst. 99)

4.2. Modulace

Podstatou modulace je překlad sémantické stránky výpovědi ve výchozím jazyce do sémanticky shodné (nebo téměř shodné) podoby výpovědi v jazyce cílovém za využití přiměřených výrazových prostředků²⁷. Modulace se využívá v případech, kdy sice daný přeložený výraz odpovídá gramatickým pravidlům, avšak není stylisticky vhodný nebo neodpovídá úzu. V největší míře se touto překladatelskou metodou překládají slovní spojení nebo celé věty.

US-Historiker betonen, ein amerikanischer Nuklearangriff auf die Sowjetunion sei damals auch deshalb unterblieben, weil sich ein solcher Angriff nicht mit den Werten einer Demokratie vereinbaren lasse. (odst. 47)

Američtí historikové zdůrazňují, že jaderný útok na Sovětský svaz ze strany Ameriky nenastal tehdy i proto, že takový útok byl v rozporu s hodnotami demokracie. (odst. 47)

Was für ein Irrtum. (odst. 84)

To se ale pletl. (odst. 84)

4.3. Kalkování

Jedná se o doslovný překlad běžných slovních spojení, jmen organizací, části složených slov a třeba i frází²⁸. Jinými slovy nahrazujeme vnitřní komponenty výpovědi doslovným překladem těchto komponentů, přičemž v cílovém jazyce vzniká totožná výpověď. Využívá se v případech, kdy v cílovém jazyce neexistuje odpovídající ekvivalent pro daný výraz ve

²⁷ (Tomášek, 2003, stránky 116-121)

²⁸ (Newmark, 1988, str. 84): „The literal translation of common collocations, names of organisations, the components of compounds [...] and perhaps phrases [...] is known as *calque* or loan translation.“

východím jazyce. Tento překladatelský postup je omezen výrazovými prostředky cílového jazyka a nakládá se s ním velmi opatrně, aby překladatel neměl tendenci psát tzv. překladatelštinou.²⁹

„Bedrohungsinfation“, so hat Pulitzer-Preisträger Richard Rhodes diese Methode genannt, mit der amerikanische Falken um den späteren Marine-Minister Paul H. Nitze für eine Aufrüstung trommelten.(odst. 56)

„Inflace hrozby“, tak tuto metodu pojmenoval nositel Pulitzerovy ceny Richard Rhodes, s níž američtí jestřábi okolo pozdějšího ministra námořnictva Paula H. Nitzeho bubnovali za zbrojení.(odst. 56)

Za kalk můžeme považovat i převedení přezdívky, která se objevila v textu:

Der ungewöhnlich durchsetzungsstarke LeMay, Spitzname „Eisenarsch“, hatte sich die Oberhoheit über die Ausarbeitung der Zielliste für einen Atomkrieg gesichert. (odst. 54)

LeMay, jemuž přezdívali „železná prdel“, měl neobyčejnou schopnost se prosadit. Zajistil si výsostné postavení při vypracovávání seznamu cílů pro jadernou válku.(odst. 54)

4.4. Substituce

Při substituci dochází k nahrazení části sdělení ve východím jazyce odpovídající částí sdělení v jazyce cílovém³⁰. Levý uvádí, že substituce, což je náhrada výrazu domácí analogií, je na místě tam, kde se silně uplatňuje obecný význam.³¹

*Zum Glück für die Welt kam **den Falken** in den USA damals nicht zu Ohren, was der Historiker Matthias Uhl jetzt in seinem Buch „Krieg um Berlin“ berichtet.* (odst. 66)

*Naštěstí pro svět se tehdy k „**jestřábům**“³² v Americe nedoneslo to, o čem nyní pojednává historik Matthias Uhl ve své knize „Válka o Berlín?“.*(odst. 66)

V uvedeném příkladu bylo označení zastánců tvrdé linie „Falke“ nahrazeno domácí analogií „jestřáb“. Daný výraz nelze přeložit doslovně jako „sokol“, protože není v českém jazyce svázán s představou agresivních politiků.

²⁹ (Newmark, 1988, str. 85): „[...] which are evidence of translationese.“

³⁰ Chacón Gil, Pablo; Hrubá, Hana; Králová, Jana; Krbečková, Milada: *¿Fiesta 3!* Op. cit. str. 173.

³¹ (Levý, 1983, str. 114): „Substituce, tj. náhrada domácí analogií, je na místě tam, kde se zároveň silně uplatňuje obecný význam, transkripce, přepis, je nutná tam, kde význam, tedy činitel obecný, úplně mizí.“

³² jestřáb = vojenský nebo politický činitel, který tvrdě prosazuje svou politiku bez jakýchkoliv zábran použit proti oponentům hrubou silou. Často se také označují anglickým výrazem „hardliner“ = zastávce tvrdé linie

4.5. Transkripce

Transkripce je přepis cizího slova v písmu, které se neshoduje s písmem jazyka cílového. Evropský překladatel se nejčastěji setká s ruskými názvy, méně pak s čínskými, japonskými nebo arabskými. Transkripce (přepis) je nutná tam, kde významová složka výrazu je obecná či úplně mizí.³³ V našem případě nebude řeč o čisté transkripci ruských jmen do češtiny, protože v originálu stojí už v přetranskribované formě. Přesto se ale nejedná o opis, jak vysvětluje Levý: „O opis nemůže jít tam, kde slovo v originále je již samo fonetickým přepisem z cizího grafického systému“.³⁴ V následujících příkladech je patrné, že jsem se při transkripci uchýlil k dvěma různým způsobům

(a) *Stalins Nachfolger Chruschtschow nahm an, mit der Aufrüstung der Bundeswehr werde die konventionelle Überlegenheit des Ostens in Europa schwinden.* (odst. 72)

(a) *Stalinův nástupce Chruščov předpokládal, že zbrojením bundeswehru se v Evropě vytratí konvenční převaha Východu.* (odst. 72)

(b) *Wjatscheslav Molotow fasste es in den Worten zusammen: „Wenn es geht, sind wir offensiv, wenn es nicht geht, warten wir ab.“* (odst. 31)

(b) *Vjačeslav Molotov to shrnul slovy: „Pokud je to možné, útočíme, pokud ne, vyčkáváme.“* (odst. 31)

V prvním případě se jedná o notorická známá jména, jejichž grafickou podobu a pravopisnou normu zná každý vzdělaný čtenář. Z tohoto důvodu stačilo jména přepsat na základě vlastních znalostí. Druhý případ je složitější v tom, že se křestní jméno nevyskytuje v češtině, tudíž není českému čtenáři známo. Při překladu jsem pracoval přes ruštinu a postupoval dle pravidel transkripce ruské azbuky do české formy latinky³⁵.

---

³³ (Levý, 1983, str. 114): „Substituce, tj. náhrada domácí analogií, je na místě tam, kde se zároveň silně uplatňuje obecný význam, transkripce, přepis, je nutná tam, kde význam, tedy činitel obecný, úplně mizí.“

³⁴ (Levý, 1983, str. 115): „Jako překladatelský postup je však možno uznat jen přepis, nikoli opis.“

³⁵ Transkripce byla provedena základě normy ČSN 010185

5. Typologie překladatelských problémů

V této kapitole budou rozebírány problém z hlediska jazykové typologie jazyka, tedy jeho morfologie, syntaxe a lexika. Všechny tyto jazykové kategorie v sobě skrývají překladatelské záludnosti postavené na odlišnosti obou jazyků. Čím jsou si jazyky vzdálenější, tím problematičtější bývá překlad mezi nimi. Němčina a čeština patří do indoevropské rodiny jazyků, to je však jediný jejich společný prvek, protože němčina patří do skupiny germánských jazyků, zatímco čeština do slovanských. Z tohoto dělení jasně vyplývá, že jsou z hlediska jazyka různé: zatímco čeština je flektivní jazyk s rozvinutým systémem pádů a koncovek, němčina vykazuje prvky analytické (*wird gemacht*), polysyntetické (kompozita typu *Enthauptungsschlag*) a introfletivní (*Vogel – Vögel*).³⁶

5.1. Morfosyntaktické překladatelské problémy

Prvním morfosyntaktickým jevem, který nemá v obou jazycích ekvivalentní prostředky, je reprodukce cizí řeči. V němčině se vyjadřuje pomocí konjunktivu, čeština tímto slovesným způsobem však nedisponuje.³⁷ Během překládání jsem německý konjunktiv nahrazoval oznamovacím způsobem v odpovídajícím slovesném času (b), pouze v jednom případě jsem využil epistémické částice *prý* (a), protože v originální větě byla cítit vysoká míra nejistoty.

Dort sei die Haltung verbreitet (a), *man solle lieber eine Krieg führen, solange das Kräfteverhältnis noch zugunsten des Westens ausfalle* (b). (odst. 58)

V Americe se prý rozšířil (a) *názor, že by se raději mělo válčit, dokud je* (b) *poměr sil ještě ve prospěch Západu*. (odst. 58)

Dalším problémem, kterému se žádný překladatel z němčiny nevyhne, je překlad německého pasiva do češtiny. Ač vedle sebe existují ekvivalentní prvky pro vyjádření trpného rodu, čeština se k těmto konstrukcím příliš neuchyluje na rozdíl od němčiny, která v psaném projevu pasivum využívá ve velké míře. Věty, jež měly formu pasivní konstrukce, jsem překládal dvojitým způsobem: pasivem a agentem. Agentní forma byla v mnoha případech přirozenější a srozumitelnější než pasivum.

Sogar der Marshall-Plan wurde von den oppositionellen Republikanern im Kongress in Frage gestellt. (odst. 43)

³⁶ (Čermák, 2003, stránky 202-204)

³⁷ (Povejšil, 1999, str. 88): „Nepřímá řeč se v češtině na slovesném modu neprojevuje [...], pokud mluvčí potřebuje zdůraznit nezaručenost reprodukováného sdělení, má k dispozici částici *prý*.“

V Kongresu dokonce **opoziční republikáni zpochybňovali Marshallův plán**.(odst. 43)

Neméně zapeklitou záležitostí je v němčině i překlad rozvitého přičestí minulého a přítomného ve funkci přívlastku (Partizip I/II in attributiver Stellung)³⁸. Tyto participiální konstrukce jsou pro češtinu příliš šroubovité a nepřirozené, a proto se do češtiny nejčastěji překládají následujícími dvěma způsoby: vedlejší větou (a) nebo rozvitou konstrukcí s přívlastkem.

(a) **Der sonst zu radikalen Lösungen neigende Mao zögerte**. (odst. 63)

(a) **Mao, jenž se jinak přikláněl k radikálním řešením, váhal**.(odst. 63)

Jednu rozvitou přívlastkovou konstrukci jsem po dlouhém uvažování nakonec přeložil vedlejší větou podmínkovou. Po výrazové stránce si německý originál a český překlad vůbec neodpovídají, avšak po stránce významové jsou totožné.

Ohne die daraus resultierenden Verträge wäre das Wettrüsten nach Ansicht von Experten noch dramatischer ausgefallen [...]. (odst. 103)

Kdyby na těchto jednáních nebyly uzavřeny dohody, dopadly by podle názoru expertů závody ve zbrojení mnohem dramatičtěji [...]. (odst. 103)

5.2. Lexikální překladatelské problémy

Tato část se bude zabývat překladatelskými problémy na lexikální rovině vyplývající z dvou různých jazykových systémů, reálií, kulturního a jazykového myšlení³⁹. Ačkoliv se v textu vcelku neobjevovala komplikovaná slovní zásoba, během překladu jsem narazil na různá slovní spojení či kulturní a dobové reálie, které byly problematické při překladu do češtiny a vyžadovaly konzultaci s odbornými publikacemi a slovníky. Níže budu zkoumat právě tyto problematické jevy.

Německý a český jazyk se ve všech případech slovní zásoby neshodují a jeden výraz v jednom jazykovém systému může odpovídat vícero výrazům v druhém. Překladatel musí mít neustále na mysli, že překlad neprobíhá pouze na rovině lexikální a že slova jsou v textu zasazena do kontextu⁴⁰, v němž mají určitý konotativní odstín. V textu se na mnoha místech

---

³⁸ (Buscha, 2001, str. 497)

³⁹ (Levý, 1983, str. 118): „[...] přeložit dílo znamená vyjádřit je – v jeho jednotě a obsahu formy – jiným jazykovým materiálem. Avšak jazyk sám o sobě je jakožto systém dorozumivacích prostředků národní společnosti pro daný národ specifický. Tato část specifčnosti se při překladu nutně ztrácí.“

⁴⁰ (Koller, 1992, str. 138): „Man spricht davon, dass eine der potentiellen Bedeutungsvarianten akualisiert wird; im Kontext wird die aktuelle Bedeutung realisiert.“

v různých kontextech vyskytuje německé slovo *Chef* (a). Pouze v jednom případě jej můžeme přeložit doslovně českým *šéf*, ve druhém případě se objevuje v prostředí armády, kde jej do češtiny musíme převést jako *velitel*.

a) – *weil sie das Risiko falsch einschätzten, wie **Kreml-Chef** Chruschtschow, der 1962 Atomraketen auf Kuba stationierte und glaubte, die Amerikaner würden dies hinnehmen;* (odst. 22)

- *protože chybně odhadli riziko, jako **šéf Kremlu** Chruščov, jenž v roce 1962 rozmístil na Kubě jaderné rakety a domníval se, že mu tento krok Američané strpí;* (odst. 22)

*General Curtis LeMay, **Chef** des Strategic Air Command, wollte insbesondere die sowjetischen Städte bombardieren.* (odst. 51)

*Generál Curtis LeMay, **velitel** Strategic Air Command, chtěl především bombardovat sovětská města.* (odst. 51)

Podobně je v překladu vyřešen německý výraz *Bereich* (b), který je rovněž v různých kontextech mnohoznačný. V kontextu sféry vlivu je pro češtinu přirozenější použít výraz *zóna* než *oblast*, která se může vztahovat na různá pole působnosti (věda, geografie atd.)

b) *Wie die Amerikaner in ihrem **Bereich**, so trieb Stalin in seiner Einflussosphäre die Konsolidierung voran, allerdings mit den ihm eigenen Methoden.* (odst. 41)

*Tak jako Američané ve své **zóně**, i Stalin urychloval ve své sféře vlivu konsolidaci, ovšem metodami jemu vlastními.* (odst. 41)

Posledním příznakovým příkladem je používání slova *Maschine* (c). V němčině má tento výraz mnoho konotačních významů⁴¹, jež se některá shodují s češtinou. V textu nahrazují denotát *letadlo*, v češtině jej můžeme nahradit konotátem *stroj*, běžně užívaným v kontextu letectví. V žádném případě jej nelze nahradit českou *mašinou*, která u českého mluvčího vyvolává obraz motorčky nebo řidčeji lokomotivy. V překladu jsem proto německé *Maschinen* převedl jako *letadla*, pouze v jednom případě jako *stroje*, jelikož z textu jednoznačně vyplývalo, že řeč šla o letadla (d).

(c) *Unmöglich, ich habe nur **Passagiermaschinen**.*(odst. 4)

---

⁴¹ (Duden, 2007): Maschine: [...] 2 a) bestimmtes Flugzeug: eine M. der Lufthansa; b) (ugs.) Motorrad: eine schwere Maschine [...]

*To je nemožné, mám k dispozici pouze **osobní letadla**.* (odst. 4)

(d) *Die Piloten ihnen zogen chinesische Uniformen an, auf ihren **Maschinen** prangten dann Erkennungszeichen der chinesischen Volksbefreiungsarmee.* (odst. 66)

*Piloti mezi nimi nosili čínské uniformy a na jejich **strojích** zářil rozpoznávací znak Čínské lidové osvobozené armády.* (odst. 66)

Nelehkou překladatelskou situací musí překladatel řešit i u stále častěji objevujících se anglicizmů a anglických pojmenování. V dnešní době je používání anglických výrazů módní záležitostí, která je v Německu rozšířenější než v České republice. Němečtí mluvčí používají anglické výrazy i tam, kde Čech použije ryze český výraz a anglický pojem mu je neznámý. V případě anglického výrazu *GIs* (a) v německém textu jsem zvolil český výklad tohoto výrazu, jelikož není v českém prostředí známý a rozšířený⁴².

(a) *Und auch die **GIs** strömten in Massen aus Europa und Asien nach Hause, wo sie freudig begrüßt wurden.* (odst. 28)

*Také **američtí vojáci** proudily v davech z Evropy a Asie domů, kde je srdečně vítali.* (odst. 28)

Anglická pojmenování amerických vojenských oddílů a složek, názvy atomových bomb aj. jsou ponechány v původním anglickém znění. K dvojím překladatelskému postupu jsem se uchýlil při překladu *Air Force*⁴³. V prvním případě, kdy bylo použito samostatně, jsem jej ponechal v originální formě, jakožto název složky amerického vojenství. Avšak v jiné větě se objevuje ve spojení s *Marine*, kde oba dva výrazy mají obecný význam. Z důvodu přirozenějšího tvaru v českém instrumentálu a lepšímu porozumění textu jsem výrazy přeložil jako *americké námořnictvo a letectvo* (b). Podobně je vyřešen překlad věty s *One-Way-Mission*, které je nahrazeno českým ekvivalentem (c).

(b) *Das absurde Anwachsen des nuklearen Arsenalts folgte nämlich einer eigenen Logik, die mit Stalin nichts zu tun hatte, sondern die aus der erbitterten Konkurrenz **zwischen US-Marine und US-Air-Force** resultierte.* (odst. 53)

---

⁴² (Levý, 1983, str. 122): „Za ty prostředky, které domácí jazyk nemá ekvivalenty a které v původním znění nemají schopnost vyvolat iluzi prostředí originálu, je možno substituovat domácí analogií bezpříznakovou, neutrální[...]

⁴³ (Levý, 1983, str. 121): „V překladu má smysl zachovávat jen ty prvky specifická, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí[...]

*Tento absurdní nárůst jaderného arzenálu se totiž řídil svou vlastní logikou, která se Stalinem neměla nic co do činění, nýbrž s tou, jež kořenila v zaryté konkurenci **mezi americkým námořnictvem a letectvem**.*(odst. 53)

(c) [...] *(und auch danach zunächst nur in einer **One-Way-Mission**)* [...] (odst. 55)

[...] *(a později by zpočátku jednalo jen o **jednosměrné mise**)* [...] (odst. 55)

Dále je třeba věnovat pozornost těm lexikálním jednotkám, jež jsou spjaty s určitou realití doby, místa a jmen osob či organizací. V textu nacházíme velké množství geografických pojmenování, která ale sama o sobě neznamenaají pro překladatele potíží. Na problém může překladatel narazit u jmen osob a organizací, která často vystupují jako zkratky. V obou případech překladatel musí vyhledat oficiální název v češtině, jelikož pouze v tomto znění vešel do podvědomí Čechů a tak jej také žádá úzus. V němčině se zakladatel KILDR nazývá podle svého původního korejského jména Kim Il Sung, zatímco čeština převzala ruskou variantu jména Kim Ir Sen (a). Pokud by překladatel ponechal jméno v korejském znění, český čtenář si jej nespojí s danou historickou osobností. Při překladu *Warschauer Pakt* je třeba si uvědomit, že se do české historie tato organizace zapsala jako *Varšavská smlouva* (b). V případě zkratk je situace dvojitá. Většina zkratk organizací má stejnou podobu jako její varianty v cizích jazycích (NATO, KGB aj.), kdežto menší část z nich má svou ryze českou podobu (např. KSSS, NDR) (c).

(a) *Als ein verzweifelter **Kim Il Sung** in dieser Situation Stalin um Hilfe bat* [...] (odst. 63)

*Když v této situaci zoufalý **Kim Ir Sen** požádal Stalina o pomoc,* [...] (odst. 63)

(b) *Am Tag „D 3“, dem dritten Kriegstag, hätte nach den Planungen des **Warschauer Pakts** aus dem Jahr 1970 eine polnische Division bereits an der niederländischen Grenze gestanden, an „D 6“ wäre Dänemark gefallen.* (odst. 109)

*V „D 3“, třetím válečném dnu, by už polská divize podle plánování **Varšavské smlouvy** z roku 1970 stála na nizozemských hranicích, v „D 6“ by padlo Dánsko.* (odst. 109)

(c) *1985 wurde der Südrusse Generalsekretär der **KPdsU** und damit Kreml-Chef.* (odst. 126)

*V roce 1985 se tento Rus pocházející z jihu stal generálním tajemníkem **KSSS** a tím i šéfem Kremli.* (odst. 126)

V neposlední řadě je třeba zmínit výskyt vulgarizmů v německém originálu. Na vině není nevhodný idiolekt novinářů, ale výroky státníků a vojenských velitelů. Vulgarizmy se v textu objevují v citacích odkazujících na různé projevy. Při překladu musí překladatel volit ta slova, která odpovídají stylistické rovině originálu a jsou v cílové kultuře v určitých mezích považována za přijatelná. Za nejschůdnější řešení překladu německého *Arsch* a *Eier* považují české ekvivalenty *prdel* a *koule* z hlediska zachování stylistické hodnoty výpovědi, i když některým čtenářům mohou připadat nemístná.

Der ungewöhnlich durchsetzungsstarke LeMay, Spitzname „Eisenarsch“, hatte sich die Oberhoheit über die Ausarbeitung der Zielliste für einen Atomkrieg gesichert. (odst. 54)

LeMay, jemuž přezdívali „železná prdel“, měl neobyčejnou schopnost se prosadit. Zajistil si výsostné postavení při vypracovávání seznamu cílů pro jadernou válku. (odst. 54)

Berlin sind die Eier des Westens. (odst. 73)

Berlín jsou koule Západu. (odst. 73)

5.3. Pragmatické překladatelské problémy

V následující podkapitole půjde řeč o lexikálních jednotkách spjaté s německou kulturou, konvenčními vyjádřeními v obou jazycích a mimotextové faktory ovlivňující překlad do češtiny.

První problém se týká pragmatiky času v textu. V originálu se autoři článku zmiňují o *dnešní* americkém viceprezidentovi, který ale tento úřad zastával v letech 2001-2009. Text byl naproti tomu přeložen v roce 2011, kdy Cheneyho nahradil Joe Biden. V překladu je proto zapotřebí nahradit *dnešní* za *bývalý*.

Bei ihnen lernten Falken wie Bushs langjähriger Verteidigungsminister Donald Rumsfeld oder der heutige US-Vizepräsident Dick Cheney ihr Handwerk. (odst. 56)

U nich se svému řemeslu učili jestřábi jako Bushův dlouholetý ministr obrany Donald Rumsfeld nebo bývalý americký viceprezident Dick Cheney. (odst. 56)

Jelikož se jedná o německý text, bezpochyby se v něm objevují četné odkazy na německé reálie (jména osobností, politické strany atd.). Oproti anglickým nebo jiným cizojazyčným

jménům nebyly německé reálie doplněny vnitřní vysvětlivkou⁴⁴, což v německém prostředí nebylo zapotřebí, protože autoři textu u Němců předpokládají hlubší znalost německých reálií. Při překladu jsem tato slova rozdělil do dvou skupin: na ta, jež jsou českému mluvčímu známé ve své německé podobě nebo jsou v tomto znění zakotveny v českém politickohistorickém vědomí (a), a na ta, která pro českého čtenáře vyžadují vysvětlení (b).

(a) Jedná se o německá pojmenování, která do české kultury vešla ve své původní podobě a jsou dodnes českým uživatelům srozumitelná. Do této kategorie spadají *wehrmacht* a *Ostpolitik*. Oba dva názvy se v češtině nepřekládají.

*Für die von der **Wehrmacht** verwüstete Sowjetunion reklamierte Stalin ganz Osteuropa als Sicherheitsglacis.* (odst. 30)

*Stalin se pro Sovětský svaz zpusťšený **wehrmachtem** dožadoval celé východní Evropy jako bezpečnostního nárazníkového pásma.* (odst. 30)

*Die 1969 eingeleitete Bonner **Ostpolitik** trug dazu bei, wie sich Ex-Knzler Helmut Schmidt erinnert, „die Gefahren der deutsch-deutschen Konfrontation zu begrenzen“.* (odst. 104)

*Takzvaná **ostpolitik** bonnské vlády pomohla, jak vzpomíná bývalý kancléř Helmut Schmidt, „omezit nebezpečí německo-německé konfrontace“.* (odst. 104)

(b) Do druhé skupiny patří jména politiků (Angela Merkel, Walter Ulbricht), politické strany (SED) a vojenského útvaru (Bundeswehr). Až na druhou položku byla jména dovysvětlena svou funkcí a původem, politická strana byla nahrazena českým výrazem následovaným německou zkratkou politické strany.

*[...] wie es **Kanzlerin Angela Merkel** formuliert.* (odst. 17)

*[...] podle slov **německé kancléřky Angely Merkelové**.* (odst. 17)

*Aufgrund dieser Konstellation behaupten heute Apologeten der DDR, der „antifaschistische Schutzwall“ (**SED-Propaganda**) habe den Frieden gerettet und die Lage stabilisiert.* (odst. 78)

---

⁴⁴ (Levý, 1983, str. 124): „Daleko menší originálu je vsunut obratně takové vysvětlení (vnitřní vysvětlivku – pozn. autora) přímo do textu[...]

Na základě této konstelace dnes zastánci NDR tvrdí, že tento „antifašistický ochranný val“, propaganda *Sjednocené socialistické strany Německa (SED)*, uchránila mír a stabilizovala situaci. (odst. 78)

Z pragmatického hlediska můžeme nazírat i na překlad např. *US-Historiker* a *Kreml-Führer*. Německé *US-* nahrazujeme jako *americký*, který odpovídá českému úzu. Naopak podle německého úzu se nepoužívá *amerikanisch*, nýbrž *US-*. V případě *Kreml-Führer* se setkáváme s problémem překladu *Führer*, se kterým se i v češtině musí zacházet opatrně, i když se v textu objevuje v plurálu. V češtině je zcela běžné odkazovat nikoliv na členy instituce, ale hromadně pouze institucí, v našem případě *Kreml*.

Der damalige US-Präsident hielt dagegen: [...] (odst. 13)

Naproti tomu americký prezident John F. Kennedy prohlásil: [...] (odst. 13)

Auch die Kreml-Führer hielten sich ans internationale Pflichteheft – anders als die Qaida-Terroristen [...] (odst. 17)

I Kreml dodržoval mezinárodní deník závazků oproti teroristům z Al-Kaidy [...] (odst. 17)

Neméně důležitým byl překlad názvu knihy německého historika Matthiase Uhla „*Krieg um Berlin?*“. Využil jsem klasického překladatelského postupu vyhledávání na internetu a v katalogu Národní knihovny v Praze, zda byl tento titul přeložen. Podle dostupných zdrojů a informací nebyla kniha do češtiny přeložena, a proto jsem použil svůj vlastní překlad „*Válka o Berlín?*“.

Zum Glück für die Welt kam den Falken nicht zu Ohren, was der Historiker Matthias Uhl jetzt in seinem Buch „Krieg um Berlin?“ berichtet. (odst. 66)

Naštěstí pro svět se tehdy k „politickým jestřábům“ v Americe nedoneslo to, o čem nyní pojednává historik Matthias Uhl ve své knize „Válka o Berlín?“. (odst. 66)

Podobný překladatelský postup bylo nutno využít při dohledávání citací a výroků politiků, kterými je text protkán. Během konzultací s historiky jsme došli k závěru, že žádná z výroků není natolik zprofanovaná, že by se v češtině nebo v historii používala v jednom jediném znění. Zároveň bylo velice těžké samotné citace dohledat, jelikož autoři v článku neodkazovali na jejich zdroj. Proto se můžeme jen domnívat, zda se jedná o přímé citace, nebo jen o jejich parafrázi. V cílovém textu jsem aplikoval vlastní řešení.

Posledním pragmatickým překladatelským problémem je výpustka. V textu se objevuje odkaz na jiný článek v časopise. Pokud by časopis vyšel v překladu celý, odkaz by překladatel měl zachovat. Poněvadž náš článek vyjde samostatně, odkaz jsem v překladu vypustil.

Die 1969 eingeleitete Bonner Ostpolitik trug dazu bei, wie sich Ex-Kanzler Helmut Schmidt erinnert, „die Gefahren der deutsch-deutschen Konfrontation zu begrenzen“ (siehe Seite 19). (odst. 104)

Takzvaná ostpolitik bonnské vlády pomohla, jak vzpomíná bývalý kancléř Helmut Schmidt, „omezit nebezpečí německo-německé konfrontace“. (odst. 104)

5.4. Koheze a koherence

Text samotný je koherentní a nijak se neliší od textu překladu. Rozdíly nastávají v kohezi textu. Německý jazyk užívá obecnějších kohezních prvků (např. daraus, damit, dies atd.), čeština však na mnoha místech v překladu dá přednost explicitnějšímu výrazu, protože kohezní prvek *ten, tento, tamten* je považován za stylisticky neobratný. V příkladech uvedu pár ukázek řešení tohoto problému.

*Ohne die **daraus** resultierenden Verträge wäre das Wettrüsten nach Ansicht von Experten noch dramatischer ausgefallen [...].* (odst. 103)

*Kdyby **na těchto jednáních** nebyly uzavřeny dohody, dopadly by podle názoru expertů závody ve zbrojení mnohem dramatičtěji [...].* (odst. 103)

***Damit** ließen sich zwar zwei große Gebiete der Sowjetunion verwüsten, aber die Zerstörungen wären deutlich geringer ausgefallen als jene, die Hitlers Wehrmacht verursacht hatte.* (odst. 48)

***Tímto množstvím** by sice mohla být zničena rozsáhlá území Sovětského svazu, ale napáchalo by podstatně méně škod, než jaké způsobil Hitlerův wehrmacht.* (odst. 48)

6. Typologie překladatelských posunů

Napětí mezi nerovnými podmínkami v soustavě jazyků, ale i mezi jinými kulturami a pohledy na svět, se musí projevit i v překladu, protože nikoli vždy je možno nahradit ekvivalent odpovídajícím ekvivalentem v cílovém jazyce⁴⁵. Mnoho předních translatologů upozorňuje na fakt, že absolutní (doslovný) překlad je neadekvátní a chybný⁴⁶. V této kapitole budou pojmenovány výrazové posuny během překladu. Většina příkladů bude brána z kapitoly typologie překladatelských problémů, kde byly i podrobně vysvětleny. Proto zde budu uvádět pouze teoretický výklad posunů a příklady z překladu.

Nejprve se budeme zabývat některými výrazovými posuny podle typologie posunů Popoviče.

6.1. Konstitutivní posun

Konstitutivní posun patří mezi nejzákladnější výrazové posuny, jelikož se realizuje na gramatické, lexikální a stylistické rovině. Logicky tedy vychází z rozdílností jazykových systémů obou jazyků⁴⁷. V porovnání němčiny s češtinou se jedná o morfosyntaktické jevy, jež byly zmíněny dříve (pasivum, konjunktiv v nepřímě řeči, infinitivní konstrukce aj.) Více se zde realizuje hledisko lingvistické než interpretační⁴⁸.

Dort sei die Haltung verbreitet, man solle lieber eine Krieg führen, solange das Kräfteverhältnis noch zugunsten des Westens ausfalle. (odst. 58)

V Americe se prý rozšířil názor, že by se raději mělo válčit, dokud je poměr sil ještě ve prospěch Západu. (odst. 58)

Sogar der Marshall-Plan wurde von den oppositionellen Republikanern im Kongress in Frage gestellt. (odst. 43)

V Kongresu dokonce opoziční republikáni zpochybňovali Marshallův plán. (odst. 43)

6.2. Individuální posun

Oproti konstitutivnímu překladatelskému posunu, jenž se řadí mezi objektivní posuny, je individuální posun subjektivní. Nevychází tedy z nemožnosti převedení prvků kvůli

---

⁴⁵ (Popovič, 1975, str. 118): „Kedže za nerovnakých podmienok literárnej „hry“ v origináli aj preklade (odlišnosti a rozdiely jazykové, literárne, kultúrne) nemôže dôjsť k priamej a bezprostriednej identifikácii dvoch kódov, preklad vzhľadom na originál sa musí posúnuť.“

⁴⁶ (Popovič, 1975, str. 121): Výrazový posun je prejavom nemožnosti dosiahnuť úplnú vernosť originálu, ale paradoxne je aj prejavom úsilia vyhnúť sa „nevernosti“ a dosiahnuť totožnosti za cenu istej zmeny.“

⁴⁷ (Gromová, 2009, str. 58): „Konštitutívny posun je posun objektivny, nevyhnutný, ku ktorému dochádza na základe rozdielnosti medzi jazykovým kódom originálu a prekladu a odôvodňuje sa rozdielnou jazykovou a štylistickou normou východiskového a cieľového jazyka.“

⁴⁸ (Gromová, 2009, str. 59)

rozdílnosti jazykových systémů, ale ze samotné interpretace překladatele⁴⁹. Gromová rozděluje individuální posun na dvě skupiny: simplifikaci a explifikaci v překladu⁵⁰. V našem překladu se setkáváme s explikací, do které se řadí nejen víceslovná vyjádření namísto jednoslovných, ale i vnitřní vysvětlivky⁵¹. Ty se v překladu objevují nejčastěji. Příklady jsou uvedeny z podkapitoly *Pragmatické překladatelské problémy a Koheze a koherence*.

Aufgrund dieser Konstellation behaupten heute Apologeten der DDR, der „antifaschistische Schutzwall“ (SED-Propaganda) habe den Frieden gerettet und die Lage stabilisiert. (odst. 78)

Na základě této konstelace dnes zastánci NDR tvrdí, že tento „antifašistický ochranný val“, propaganda *Sjednocené socialistické strany Německa (SED)*, uchránila mír a stabilizovala situaci. (odst. 78)

Damit ließen sich zwar zwei große Gebiete der Sowjetunion verwüsten, aber die Zerstörungen wären deutlich geringer ausgefallen als jene, die Hitlers Wehrmacht verursacht hatte. (odst. 48)

Tímto množstvím by sice mohla být zničena rozsáhlá území Sovětského svazu, ale napáchalo by podstatně méně škod, než jaké způsobil Hitlerův wehrmacht. (odst. 48)

6.3. Tematický posun

Tematický posun je posledním výrazovým posunem, který zde bude zmíněn, ačkoliv se typologie výrazových posunů Popoviče neomezuje pouze na naše tři uvedené příklady. Tematický posun se odehrává na rovině textu, kde se střetly jazykové a kulturní reálie mezi originálem a překladem⁵². Za tematický posun můžeme považovat překlad německého *Falke* českým funkčním ekvivalentem *jestřáb*.

*Zum Glück für die Welt kam **den Falken** in den USA damals nicht zu Ohren, was der Historiker Matthias Uhl jetzt in seinem Buch „Krieg um Berlin“ berichtet.* (odst. 66)

---

⁴⁹ (Gromová, 2009, str. 59): „Individuálny posun je posun subjektívneho charakteru, ktorý dokumentuje isté individuálne prejavy prekladateľa, teda je prejavom prekladateľovho idiolektu.“

⁵⁰ (Gromová, 2009, stránky 60-61)

⁵¹ (Gromová, 2009, str. 61): „nahradzanie implicitnosti explicitnosťou, preferovanie viacslovného vyjadrenia pred jednoslovným. [...] Za explikáciu sa považujú j vnútorné vysvetlivky, vysvetľovanie logických vzťahov na úrovni syntaxe.“

⁵² (Gromová, 2009, str. 62): „Tematický posun vzniká na úrovni tématickej výstavby textu [...] Vyjadruje rozdiel medzi tematickými faktami, reáliami originálu a prekladu, ktorý vzniká použitím rozdielných denotátov. Za tematický posun môžeme považovať napr. funkčnú náhradu cudzieho prvku domácim.“

Naštěstí pro svět se tehdy k „politickým jestřábům“ v Americe nedoneslo to, o čem nyní pojednává historik Matthias Uhl ve své knize „Válka o Berlín?“. (odst. 66)

Nyní se zaměříme na tři typy stylistického ochuzování podle Levého, mezi které řadí zobecňování, neutralizaci a opakování⁵³. Níže se budeme podrobněji zabývat generalizací.

6.4. Generalizace (zobecňování) a intelektualizace

Levý ve své publikaci odsuzuje lexikální ochuzování zobecňováním a uvádí také celou řadu vysvětlení, proč je záhodno se jich vyvarovat. Jedno z nich je právě fakt, na který jsme narazili u konstitutivního posunu Popoviče, a to, že někdy je lexikální ochuzení nutné, protože nikdy nejsou dva jazykové systémy totožné.⁵⁴ Mluvíme tedy o pozitivní generalizaci. V našem překladu se tento jev týká zobecnění amerických *Marine* a *Air Force* na *námořnictvo* a *letectvo*⁵⁵.

*Das absurde Anwachsen des nuklearen Arsenalts folgte nämlich einer eigenen Logik, die mit Stalin nichts zu tun hatte, sondern die aus der erbitterten Konkurrenz **zwischen US-Marine und US-Air-Force** resultierte. (odst. 53)*

*Tento absurdní nárůst jaderného arzenálu se řídil svou vlastní logikou, která se Stalinem neměla nic co do činění, nýbrž s tou, jež kořenila v zaryté konkurenci **mezi americkým námořnictvem a letectvem**. (odst. 53)*

Levý také poukazuje na intelektualizaci, neboli zlogičťování textu. Jedná se opět o pragmatické dovysvětlení pojmu, aby cílový čtenář pochopil obsah textu a myšlenku výpovědi. Mluvíme opět o intelektualizaci pozitivní. V této práci se tímto posunem z hlediska Levého nebudeme zaobírat, jelikož byl už dostatečně vysvětlen v podkapitole *Individuální posun*.

---

⁵³ (Levý, 1983, str. 138)

⁵⁴ (Levý, 1983, str. 140): „Těchto odbarvení by se měl překladatel vystříhat již proto, že v celé řadě případů takové zobecnění výrazu bude nutné, jelikož slovní jednotky dvou jazyků se nekryjí.“

⁵⁵ (Levý, 1983, str. 140): „Někdy ke zobecnění nutí i druhá nevýhoda, která plyne z odvozenosti překladu: společenské vědomí je u čtenáře překladu jiné než u čtenáře doby autorovy [...] při převodu do jiného národního společenství se však mohou stát technickými termíny, kterým by rozuměl jen úzký okruh zasvěcenců.“

7. Závěr

Historie byla, je a bude navždy nevyčerpatelnou oblastí poznání příčin a důsledků našich životů, která ovlivňuje všechny národy jak politicky, tak ekonomicky či kulturně. Dosud nebylo popsáno a okomentováno mnoho historických událostí a překladatelé budou vždy hrát důležitou zprostředkovatelskou roli všem, již si nemohou přečíst publikace v cizím jazyce. Článek *Am Abgrund* je jím zářným příkladem. Proto mým hlavním cílem bylo převést komunikát z němčiny do češtiny na rovině sémantické, stylistické a pragmatické co nejvěrněji a nejsrozumitelněji, aniž by byly porušeny konvence či úzus. Velká pozornost byla věnována správnému překladu historicko-politických pojmů a termínů, aby byla zachována vědecká přesnost a povaha textu.

V odborném komentáři jsem se snažil poukázat na problémy během překladu na všech jazykových rovinách a navrhnout jejich řešení na základě translatologických teorií různých světových translatologů a vlastní překladatelské zkušenosti. Cílem odborného komentáře je seznámení čtenáře s translatologickými postupy během překladu, zamyslet se nad jednotlivými překladatelskými problémy a odůvodnit jednotlivá řešení.

Na závěr bych rád poděkoval všem vyučujícím z Ústavu translatologie za jejich ochotu a pomoc.

8. Bibliografie

8.1. Překládaný text

BÖNISCH, Georg; WIEGREFE, Klaus. Am Abgrund. *SPIEGEL SPECIAL - Geschichte*. 2008, č. 3, s. 7-18. ISSN 3632-6037

8.2. Slovníky

DUDEN. *Deutsches Universalwörterbuch*, 6. Auflage. Mannheim : Duden Verlag, 2006, 2016 s. ISBN 978-3-411-05506-7

GÖTZ, Dieter a kol. *Langenscheidts Großwörterbuch, Deutsch als Fremdsprache*, 5. Auflage. Berlin und München : Langenscheidt KG, 1997. 1183 s. ISBN 3-468-96102-0

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*, 7. vydání. Praha : SPN, 2005. 864 s. ISBN 80-7235-272-5

LINGEA. *Německo-český česko-německý velký slovník*. Praha : Lingea s.r.o., 2006. 1451 s. ISBN 80-903381-7-8

PALA, Karel; VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 479 s. ISBN 978-80-7106-450-3

SIEBENSCHNEIN, Hugo a kol. *Velký německo-český slovník A-L*. Praha : Leda, 2006. 1668 s. ISBN 80-7335-012-2

SIEBENSCHNEIN, Hugo a kol. *Velký německo-český slovník M-Z*. Praha : Leda, 2006. 1668 s. ISBN 80-7335-012-2

Ústav pro jazyk český (Akademie věd). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost : s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 2. vyd. Praha : Academia, 2004. 647 s. ISBN 80-200-0493-9

Ústav pro jazyk český (Akademie věd). *Pravidla českého pravopisu : školní vydání včetně Dodatku*. 2. vyd. Praha : Fortuna, 2004. 383 s. ISBN 80-7168-679-4

8.3. Citovaná literatura

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2007. 341 s. ISBN 978-80-246-0154-0

GROMOVÁ, E. (2009). *Úvod do translátologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2009. 94s. ISBN 978-80-8094-627-2

HELBIG, Gerhard; Buscha, Joachim. *Deutsche Grammatik, ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin und München : Langenscheidt KG, 2001. 654 s. ISBN 978-3-468-49493-2

CHACÓN Gil, Pablo; HRUBÁ, Hana; KRÁLOVÁ, Jana; KRBCOVÁ, Milada. *¡Fiesta 3!, Metodická příručka*. 1. vyd. Plzeň : Fraus, 2004. 124 s. ISBN 80-7238-213-6.

KOLLER, Werner. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 4.Auflage. Wiesbaden: Quelle und Meyer. 1992. 343 s. ISBN 3-8252-0819-2

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Panorama. 1983. 400 s. ISBN 505-21-825

NEWMARK, Peter. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall International. 1988. 292 s. ISBN 0-13-912593-0

NORD, Christiane. *Textanalyse und Textanalyse Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3.Auflage. Heidelberg: Groos. 1995. 284 s. ISBN 3-87276-649-X

POPOVIČ, Anron. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran. 1975. 301 s. ISBN

POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. Praha: Academia. 1999. 313 s. ISBN 80-200-0076-3

TOMÁŠEK, Michal. *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde. 2003. 143 s. ISBN 80-7201-427-7

8.4. Sekundární odborná literatura

GREPL, Miroslav a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha : Lidové noviny, 2003. 799 s. ISBN 80-7106-134-4

KUFNEROVÁ, Zlata: *Čtení o překládání*. 1. vyd. Praha : H&H, 2009. s. 128. ISBN 978-80-7319-088-0

KUFNEROVÁ, Zlata a kol.: *Překládání a čeština*. 1. vyd. Praha : H&H, 2003. s. 272. ISBN 80-85787-14-8

SHAW, Antony. *Druhá světová válka den po dni*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 2004. 192 s. ISBN 80-206-0732-3

HUGHES, James. *Velká obrazová všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Václav Svojtka & Co., 1999. 792 s. ISBN 80-7237-256-4

8.5. Citovaný internetový zdroj

KROHOVÁ, Jana. *Vlastní jména v české a chorvatské verzi překladu knihy Harry Potter a Kámen mudrců*. [online]. Ústav slavistiky FF MU, 2011. [8.8.2011] Dostupný z [www: <http://is.muni.cz/th/178651/ff_m/Diplomova_prace_Krohova.txt>](http://is.muni.cz/th/178651/ff_m/Diplomova_prace_Krohova.txt).

8.6. Sekundární internetové zdroje

<http://www.abchistory.cz/dejiny-studene-valky.html> [12. 8.2001]

<http://www.historie-dejepis.cz/> [12.8.2011]

<http://prirucka.ujc.cas.cz> [1.6. – 24.8. 20011]